

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

МОСКАЛЕНКО Денис Олександрович

(група ГФз-310 м)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ПЕРЕКЛАД ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ
В ТЕКСТАХ СТРАХОВОЇ ГАЛУЗІ**

Рівень вищої освіти:	другий (магістерський)
Галузь знань:	03 Гуманітарні науки
Спеціальність:	035 Філологія
Спеціалізація:	035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), основна мова – англійська
Кваліфікація	магістр філології

Науковий керівник –
д.філол.н., проф. А.М. Приходько

Запоріжжя – 2021

Національний університет «Запорізька політехніка»

Інститут, факультет	<u>гуманітарний</u>
Кафедра	<u>теорії та практики перекладу</u>
Ступінь вищої освіти	<u>другий (магістерський)</u>
Спеціальність	<u>035 «Філологія»</u>
Освітня програма (спеціалізація)	<u>035.041 «Філологія (германські мови та літератури (переклад включно)), перша – англійська»</u>

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
проф. Приходько А. М.
« ____ » грудня 2021 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Москаленка Дениса Олександровича

1. Тема кваліфікаційної роботи: Переклад юридичної термінології в текстах страхової галузі

керівник кваліфікаційної роботи Приходько Анатолій Миколайович,
д. ф. н., професор
затверджені наказом закладу вищої освіти від «17» листопада 2021 року
№ 451

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи 16 грудня 2021 р.

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи: теоретичні праці вітчизняних та зарубіжних вчених: І.В. Арнольда, Н.В. Артикуци, М.Я. Брицина, М.Б. Вербенци, І.М. Гумовської, В. Н. Демченко, Е.Т. Дерді, С.П. Кравченко, Г.С. Онуфрієнко, Ю.Ф. Прадіда, В.Я. Радецької, А.А. Сербенської, А.С. Токарської, З.А. Тростюка, О.Ф. Юрчук, В.В. Виноградова, М. М. Глушко, Т. Р. Кияка, А. І. Крилова, В. М. Лейчик, В. Матезіус, Р. К. Міньяр-Белоручева, Д. Нунана, Т. І. Панько, В. Прохазки, А. А. Реформатського, А. А. Уфімцевої, Д. Н. Ушакова, Е. Хетч, Ф. А. Циткіної та ін.

4. ЗМІСТ розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їх належить розробити): РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ. 1.1. Термін і його основні параметричні характеристики. 1.2. Історія становлення українського юридичного термінознавства. 1.3. Історичні передумови розвитку англійської юридичної термінології. РОЗДІЛ 2. АНГЛІЙСЬКА ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ VS. УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ. 2.1. Специфіка юридичної термінології. 2.2. Види і класи юридичних термінів української і англійської мови. РОЗДІЛ 3. АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ДОКУМЕНТІВ СТРАХОВОЇ ГАЛУЗІ ТА ЇХ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ. 3.1. Загальна характеристика документів страхової галузі в Україні. 3.2. Переклад договорів страхування та їх юридичної термінології. ВИСНОВКИ

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): відсутній

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
I	Приходько А. М., д. філол. н., професор		
II	Приходько А. М., д. філол. н., професор		
III	Приходько А. М., д. філол. н., професор		
Нормоконтроль	Підгорна А.Б., к. філол. н., доцент		

7. Дата видачі завдання « 7 » вересня 2021 року.

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	вересень 2021	виконано
2.	Розробка завдання на кваліфікаційну роботу	вересень 2021	виконано
3.	Складання календарного плану роботи	вересень 2021	виконано
4.	Збирання матеріалу для 1, 2 та 3 розділів	вересень – жовтень 2021	виконано
5.	Підготовка розділу 1	жовтень 2021	виконано
6.	Підготовка розділу 2, 3	листопад 2021	виконано
7.	Написання вступу і загальних висновків роботи	листопад – грудень 2021	виконано
8.	Оформлення кваліфікаційної роботи	грудень 2021	виконано
9.	Нормоконтроль	1-10 грудня 2021	виконано
10.	Рецензування кваліфікаційної роботи	10-12 грудня 2021	виконано
11.	Захист кваліфікаційної роботи	23 грудня 2021	виконано

Студент _____ Москаленко Д. О.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Приходько А. М.

РЕФЕРАТ

КР: 95 с., 1 додаток, 104 джерела.

Об'єкт дослідження – переклад української та англійської юридичної термінології у текстах страхової галузі.

Мета роботи – дослідження основних принципів перекладу документів страхової галузі та їх юридичної термінології.

Методи дослідження – метод класифікації, метод суцільної вибірки, метод словникових дефініцій, компаративний метод, метод перекладацького аналізу.

У першому розділі кваліфікаційної роботи розглянуто визначення і параметричні характеристики терміна, відстежено та узагальнено історичні передумови становлення і розвитку української та англійської юридичної термінології. У другому розділі кваліфікаційної роботи змальовано спільне та відмінне у специфіці української та англійської юридичної термінології, охарактеризовано принципи класифікації української та англійської юридичної термінології. У третьому розділі наведено класифікацію договорів страхування за видами страхування в Україні, проаналізована структура типового українського та англійського договору страхування, визначено ізоморфні та аломорфні лексико-граматичні особливості українських та англійських договорів страхування, розкрито роль концепції правової еквівалентності української та англійської юридичної термінології дискурсу страхування при перекладі, описано використані прийоми та методи перекладу юридичної термінології договорів страхування з української на англійську мову.

У результаті проведеного дослідження з'ясовано основні принципи і техніки перекладу документів страхової галузі та їх юридичної термінології в межах української та англійської мови, розкрито роль концепції правової еквівалентності української та англійської юридичної термінології дискурсу страхування. В додатках надано глосарій найчастіше вживаної юридичної термінології в досліджених типах текстів обох мов.

**ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ, ТЕКСТИ СТРАХОВОЇ ГАЛУЗІ,
ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ, ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ,
ПРАВОВА ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ, ПЕРЕКЛАД**

ЗМІСТ

Завдання на роботу	
Реферат	
ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ.....	11
1.1. Термін і його основні параметричні характеристики.....	11
1.2. Історія становлення українського юридичного термінознавства.....	15
1.3. Історичні передумови розвитку англійської юридичної термінології... ..	20
РОЗДІЛ 2. АНГЛІЙСЬКА ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ VS УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ.....	27
2.1. Специфіка юридичної термінології.....	27
2.1.1. Специфіка української юридичної термінології.....	27
2.1.2. Специфіка англійської юридичної термінології.....	32
2.2. Види і класи юридичних термінів української і англійської мови.	37
2.2.1. Види і класи українських юридичних термінів.....	37
2.2.2. Види і класи англійських юридичних термінів.....	43
РОЗДІЛ 3. АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ДОКУМЕНТІВ СТРАХОВОЇ ГАЛУЗІ ТА ЇХ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ.....	46
3.1. Загальна характеристика документів страхової галузі в Україні.	46
3.1.1. Класифікація страхових документів в Україні.....	46
3.1.2. Структура типового договору страхування.....	51
3.1.3. Лексико-граматичні особливості українського та англійського договору страхування.....	53
3.2. Переклад договорів страхування та їх юридичної термінології.	59
3.2.1. Труднощі перекладу договорів страхування.....	59
3.2.2. Проблема правової еквівалентності юридичної термінології у структурі українського та англійського договору страхування.....	63
3.2.3. Аспекти перекладу юридичної термінології договорів	

страхування з української на англійську мову.....	68
ВИСНОВКИ.....	72
SUMMARY.....	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	92
Додаток А. Українсько-англійський глосарій основної термінології страхової галузі.....	92

ВСТУП

Високий рівень розвитку мовної культури є однією з найважливіших ознак, що свідчить про фахову компетенцію юриста. В свою чергу, першоосною фахової компетенції і професійної мовної етики виступає мовно-термінологічна компетентність.

Юридична термінологічна система формується і розвивається під впливом соціально-правових інститутів, структура яких опирається на правові норми. Завдяки посередництву юридичної термінології знаходять своє вираження риси, притаманні конкретній правовій системі і правовідносинам.

Однією із найбільш важких задач є переклад текстів, що належать до дискурсу страхування. При перекладі документів страхування перекладач стикається з суттєвими семіотичними обмеженнями, важкими для розуміння і архаїчними кліше, культурологічною опосередкованістю, прагматичним статусом текстів страхової галузі, заплутаністю викладу інформації, питанням застосування концепції юридичної еквівалентності, специфічними якісними характеристиками документів страхової галузі.

Складність перекладу юридичної термінології текстів страхової галузі обумовлюється лексико-граматичними відмінностями української та англійської мови, функціонуванням юридичної термінології в різних правових системах. У тому числі, лексична еквівалентність юридичних термінів часто не дає чіткого уявлення про обсяг значення термінологічної одиниці, тому що за аналогічними юридичними термінами української та англійської мови стоїть різний обсяг значення.

Саме тому темою нашої роботи є переклад юридичної термінології в текстах страхової галузі.

Зазначимо, що дослідженням юридичної термінології займалися такі мовознавці, як Н. В. Артикуца, І. М. Гумовська, К. В. Драганчук, Е. Г. Завадько, М. І. Любченко, Г. П. Проценко, Н. П. Яцишин та інші науковці. Питанням

виокремлення та класифікації текстів страхової галузі приділяли увагу О. Д. Вовчак, Г. І. Фисун, Т. В. Яворська, Г. М. Ярова та інші.

Однак, слід зауважити, що дослідження юридичної термінології у дискурсі страхування розпочалися відносно недавно, тому на цей час ця тема є менш розвиненою у порівнянні з досягненнями науковців у дослідженні юридичної термінології конституції, кодексів, нормативних актів, угод, що, як і тексти страхової галузі відносяться до юридичних документів.

Таким чином, **актуальність** роботи визначається зростаючим попитом на послуги страхування серед фізичних та юридичних осіб на національному та міжнародному рівні, а також недостатнім рівнем розробленості зазначеної проблематики з точки зору мовних і перекладацьких особливостей.

Об'єктом дослідження в роботі є переклад української та англійської юридичної термінології текстів страхової галузі з огляду на лексико-граматичні відмінності української та англійської мови, функціонування української та англійської юридичної термінології в різних правових системах, концепцію правової еквівалентності української та англійської юридичної термінології.

Предметом аналізу постають лексичні, граматичні, юридичні аспекти перекладу української юридичної термінології документів страхової галузі на англійську мову.

Метою роботи є дослідження основних принципів і технік перекладу документів страхової галузі та їх юридичної термінології.

Мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- відстежити процес формування та розвитку українського та англійського юридичного термінознавства;
- з'ясувати особливості юридичної термінології української і англійської мови;
- навести загальну характеристику документів страхової галузі;
- описати специфіку перекладу документів страхової галузі та їх юридичної термінології;

- розглянути проблему правової еквівалентності юридичної термінології дискурсу страхування в межах української та англійської мови.

Матеріалами дослідження є Конституція України, Цивільний Кодекс України, Адміністративний Кодекс України, Кримінальний Кодекс України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Заява про розірвання договору куплі-продажу товару, Нотаріально завірена довідка про відсутність відносин, Судова справа про розповсюдження дитячої порнографії Федерального Суду Першої Інстанції США, Підтвердження і згода на реалізацію другого залогового права, Примітки до проведення судового засідання №2, Фінансова угода при розторгненні офіційного шлюбу, Протокол судового засідання апеляційного суду федерального округу Колумбія США, Угода щодо забезпечення прямого транспортного сполучення, Ордер на арешт, Договір комплексного страхування подорожуючих, Договір обов'язкового страхування відповідальності організацій, Договір добровільного страхування майна, Договір добровільного страхування життя, Договір добровільного страхування наземного транспорту, Договір добровільного страхування подорожуючих за кордоном, Договір добровільного медичного страхування, Договір страхування на випадок захворювання на SARS CoV2, Договір страхування життя, Договір дистрибуції продуктів страхування, Договір сумісного страхування життя, Договір страхування надання послуг, Договір відшкодування збитків та урегулювання питань страхування, Договір страхування дебіторської заборгованості, Договір первинного страхування іпотеки, Договір комплексного страхування автомобільного транспорту.

У процесі аналізу було застосовано такі **методи дослідження**: *метод класифікації* – для об'єднання української та англійської юридичної термінології, у тому числі українських та англійських текстів страхової галузі, як об'єктів класифікації в класифікаційні угруповання за класифікаційними принципами; *метод суцільної вибірки* – для виокремлення юридичних термінологічних одиниць з текстів страхової галузі та юридичного термінологічного масиву суміжних галузей з метою формування фактичного

матеріалу дослідження; *метод словникових дефініцій* – для дослідження специфіки функціонування українських та англійських юридичних термінологічних одиниць; *компаративний метод* – для виявлення ізоморфних та аломорфних лексико-граматичних засобів формування текстів страхової галузі, у тому числі обсягу семантичного значення української та англійської юридичної термінології у текстах страхової галузі; *метод перекладацького аналізу* – для аналізу труднощів, що можуть виникнути під час перекладу текстів страхової галузі та їх юридичної термінології з української на англійську мову.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в дослідженні вперше представлено комплексний аналіз шляхів і способів перекладу юридичних термінологічних одиниць текстів страхової галузі, зокрема текстів договорів страхування, на англійську мову.

Теоретичне значення роботи визначається характеристикою перекладу юридичної термінології страхової галузі в парі мов, які мають різну структуру з точки зору спільного й відмінного, історичних передумов розвитку.

Практичне значення роботи полягає у можливості застосування результатів дослідження в навчальній програмі спецкурсу із юридичного перекладу для студентів напрямку підготовки 035 «Філологія».

Структуру кваліфікаційної роботи зумовлено науковою логікою дослідження, його метою та поставленими завданнями. Робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (104 найменувань) та додатку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОСИСТЕМИ

1.1. Термін і його основні параметричні характеристики

Слово «термін» має латинське походження (від лат. *terminus*), що має значення «границя» або «межа». Лінгвісти дають різне визначення цьому поняттю. А. А. Реформатський визначає терміни як «однозначні слова, які позбавлені експресивності» [Реформатський 1959, с. 12].

М. М. Глушко констатує, що «термін – це слово або словосполучення, що слугує для визначення понять та позначень предметів, та завдяки чіткій дефініції мають семантичне обмеження» [Глушко 1974, с. 35]. І. В. Арнольд дає таке визначення: «Термін – це слово, або словосполучення, що вказує на поняття спеціальної області знань, науки або культури» [Арнольд 1986, с. 225].

Кожному терміну мають бути властиві наступні параметричні характеристики:

1. Системність.
2. Існування дефініції для більшості термінів.
3. Тенденція до моносемантичності у межах своєї термінологічної галузі.
4. Відсутність експресії.
5. Стилістична нейтральність [Арнольд 1986, с. 226].

Головною ознакою терміна, у його спеціальному, професійному вживанні, є обмеження певною галуззю знань. Аналіз загальновизнаних ознак терміна, не слід доводити до крайності. Неможливо знайти істотної різниці між словом неспеціальної загальнопоширеної лексики й словом лексики термінологічної ні за формою, ні за змістом. Дійсна, наочна різниця між цими двома типами слів – це різниця зовнішньомовна. Якщо слово загальноповживаної, неспеціальної лексики має співвідношення із загальновідомим об'єктом, то

слово термінологічної лексики – з об'єктом специфічної тематики, відомим лише колу фахівців [Арнольд 1986, с. 227].

Особливе значення для адекватного розуміння терміна відіграє дискурс. Визначення та прагматичні функції дискурсу представлені у наукових працях Г. Кука, Д. Нунана, Е. Хетч та інших вчених. Під поняттям «дискурс» ми розуміємо текст чи його сегмент, який логічне поєднує та забезпечує взаємодію мовних форм на різних лінгвістичних рівнях, де існують корелятивні зв'язки лінгвістичного та екстралінгвістичного характеру і, як наслідок, має місце логічність і змістовність структурної будови, яка забезпечує реалізацію прагматики аргументації, полеміки, наукового доведення тощо.

Традиційно головною вимогою до термінів є моносемантичність. Більшість сучасних дослідників термінології орієнтуються скоріше на параметричні характеристики якогось ідеального терміну. Ігноруючи велику кількість закликів звернутися до термінологічної реальності й не бути занадто догматичними, більшість лінгвістів доходять згоди у наступному твердженні: «Термін не має бути полісемічним, омонімічним, синонімічним». У термінах спостерігається найбільш точне, концентроване та економне визначення наукової або технічної ідеї. На відміну від більшості лексичних одиниць, терміни позначають точно окреслені поняття, предмети, явища; у якості ідеалу це зазвичай однозначні слова, що не мають синонімів та часто можуть мати іншомовне походження [Мілославська 2000, с. 372]. Серед термінологічних одиниць є також такі терміни, значення яких обмежені історично. У загальному плані вимоги до однозначності терміну реалізуються двома шляхами, так як існують дві категорії термінів:

1. Загальнонаукові та загальнотехнічні терміни.
2. Спеціальні номенклатурні терміни.

Загальнонаукові та загальнотехнічні терміни виражають загальні поняття науки і техніки. У свою чергу номенклатура представляє собою сукупність спеціальних термінів-назв, що використовуються у даній науковій області.

Для чіткого розмежування загальнонаукових або загальнотехнічних та номенклатурних термінів, необхідно ввести поняття «номен». А. А. Уфимцева вважає, що якщо у значенні слова спеціальної лексики превалює сигніфікат (область смислового змісту мовної одиниці, що містить в собі характеризуючі інформацію про позначуваний предмет) над денотатом (об'єкт мовного позначення, реальний предмет чи клас предметів, як типове представлення предмету реальній дійсності), то тоді це буде термін, якщо навпаки, то мова йде про номен. Завдяки своєму предметному направленню, терміни мають ослаблений зв'язок із поняттям. Зв'язок опосередкований через предмет.

Терміни існують не просто у мові, а у складі певної термінології. Термінологія – це сукупність термінів певної галузі знань чи виробництва, також наука про створення, зміст і формування термінів. Термінологія являє собою підсистему загальної лексичної системи мови. Якщо у мові, поза межами певної термінології, слово може бути багатозначним, то у межах певної термінології превалює однозначність [Реформатський 1959, с. 92].

Межі лексикології обумовлені певною соціальною організацією дійсності. На відміну від звичайної лексики, термінологія має соціально обов'язковий характер. Термінологія – це штучно утворений лексичний пласт, кожна одиниця якого має певні обмеження для свого використання і оптимальні умови для свого існування та розвитку. Загальна термінологія вказує на риси, що притаманні будь-якому терміну і відокремлює їх від тих рис, що притаманні термінам індивідуальних предметних полів. У зв'язку із цим буде доречно надати наступне, прагматичне визначення терміну: термін – це слово або словосполучення, що має певне професійне значення, що виражає та формує професійне поняття, що застосовується у процесі для пізнання та освоєння певних об'єктів та відношень між ними з точки зору певної професії [Арнольд 1986, с. 201].

У межах лексичної системи мови, терміни проявляють ті ж самі особливості, що і звичайні слова, тобто їм властива антонімія та ідіоматика. Однак необхідно підкреслити, що один і той самий термін може входити до

різних термінологічних систем даної мови, що представляє собою між наукову термінологічну омонімію (властивість двох або більше знаків, що полягає у тому, що вони мають одну ж і ту саму матеріальну форму, але різні незалежні значення). Якщо слово вживається у якості терміна в межах системи іншої спеціальної галузі знань, то в ній воно теж однозначне, має чітке семантичне відмежування від тих його значень, що виявляються в позатермінологічному функціонуванні, а також і в термінологічному, у тому числі в іншій галузі знань. Специфіка термінів як особового лексичного складу слів полягає у тому, що вони створюються у процесі наукової чи виробничої діяльності і тому функціонують лише серед людей, що володіють знаннями щодо певних наукових чи виробничих реалій, тобто макроконтекстом. Тому на відміну від звичайних слів однозначність яких у мовній комунікації забезпечується ситуацією або лінгвістичним контекстом, однозначність терміну регламентується екстралінгвістичним макроконтекстом та лінгвістичним макроконтекстом. Як каже А. І. Крилов: «Принцип незалежності терміну від контексту скоріше обумовлює потребу того, щоб термін був однаково зрозумілий представникам одної професії, щоб його однозначність тлумачила система наукових понять, а не лексико-семантична система мови» [Крилов 1973, с. 37].

Таким чином, термін – це слово, якому властива не тільки стильова співвіднесеність, а й певна замкненість в межах лексичної системи на означення понять певної окремої галузі знань.

Зміст наукового знання поступово проникає до знаків мови, починає насичувати та наповнювати їх. Наукове знання становиться елементом мови науки, коли словосполучення вже невід'ємне від свого значення. Після цього наукове знання становиться повноцінним компонентом лексико-семантичної системи даної мови.

1.2. Історія становлення українського юридичного термінознавства

На тлі екстралінгвальних подій визначено внесок наукових кіл, товариств, термінологічних комісій, окремих дослідників у розвиток юридичного термінознавства та обґрунтування наукових засад термінотворення. Аналіз лексикографічних видань із юриспруденції дав змогу встановити особливості виникнення понять «юридичний термін», «юридична термінологія» та «юридична терміносистема» в діяхронії, наочно уявити процес еволюції лексикографічних тенденцій та здійснити систематизацію теоретичних засад фахової лексикографії української мови. В межах наведеної проблематики термінологія субмови права розглядається у якості спеціалізованої системи вищого порядку [Вербенець 2003, с. 57].

Розвиток юридичного термінознавства в Україні налічує п'ять етапів. Поява перших правничих термінів зафіксована в «Руській Правді», а пізніше і в галицько-волинських грамотах. Перша спроба систематизації української термінологічної системи започаткувала процес формування юридичної терміносистеми національної мови, яка мала місце в Україні в середині XIX століття (з появою «*Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Osterreichs. Von der Kommission für slavische juridisch-politische Terminologie. Deutsch-ruthenische Separat-Ausgabe*»). Схожі процеси мали місце в інших слов'янських мовах, зокрема польській, де системне формування юридичної термінології вже відбувалося у старопольський період (Ян Цервус з Тухолі «*Farrago actionum civilium Juris Maydeburgensis*», Бартоломій Троїцький «*Rejestr do Porzadku i do Artykuiyw prawa majdeburskiego i cesarskiego*» та ін.) [Вербенець 2003, с. 64].

Другий етап формування української юридичної термінології припав на XIX – початок XX ст., а саме починаючи від моменту створення у Львові Наукового товариства імені Т. Шевченка до моменту заснування Інституту української наукової мови (ІУНМ). Дослідники НТШ були прихильниками розробки власної української термінології на основі німецької термінологічної

моделі, оскільки власне німецька юридична термінологія домінувала на території Австрії, а пізніше і Австро-Угорщини, до складу якої входила Галичина з центром у Львові. На основі такої моделі відбувалося польське термінотворення на західних галицьких землях [Вербенець 2003, с. 90].

Третій етап (1923 – 1933), який ще відомий як «золота доба українського мовознавства», відзначився швидким темпом розвитку галузевої лексикографії, тенденцією до систематизації української правничої термінології. Наукова діяльність ІУНМ, наукових осередків на території Харкова та Києва, НТШ у Львові була спрямована на досягнення однорідності в межах української терміносистему, у тому числі й на уніфікацію критеріїв та принципів, що використовуються в термінотворенні та лексикографії. Орієнтиром для ІУНМ стає літературна мова Центральної та Східної України, а для представників НТШ – регіональний діалект та матеріали, які були запропоновані термінознавцями Наддніпрянської України [Вербенець 2003, с. 92].

Наступний етап (після 1933 р.) відзначений суттєвим впливом російської мови на національну термінологію, уніфікацією моделей термінотворення у східнослов'янських мовах. Глобальна тенденція гармонізації юридичної термінології з російськими термінотворчими моделями спостерігається у лексикографічній практиці, що започатковує довготривалу добу русифікації як української юридичної термінології, так і української мови в цілому [Вербенець 2003, с. 94].

Сучасний період розвитку термінотворення (з 1990-х рр.) відзначається інтенсивною науковою роботою у сфері національної юридичної лексикографії, пошуком найоптимальніших моделей термінотворення з орієнтиром на власне український ресурс терміносистем. Демократизація суспільства і процесу наукового пошуку стала підґрунтям для виникнення численних праць, що присвячені розробці зіставних аспектів сформованої терміносистеми української мови з терміносистемами інших мов, у тому числі неспоріднених. Модернізація виробництва, суспільно-політичних та економічних відносин є

основою розвитку національної терміносистеми в добу інтенсивних змін у суспільстві [Вербенець 2003, с. 59].

Практично мається на увазі інтенсивна праця спеціально визначених установ, які займаються координацією термінознавчих досліджень (Держстандарт України, Технічний комітет стандартизації науково-технічної термінології, відділ термінології та ономастики Інституту української мови НАНУ, Інститут держави і права НАНУ ім. В. Корецького та ін.), діяльність яких спрямована на нормалізацію та узгодження юридичної термінології з міжнародними стандартами, передусім стандартами Міжнародної організації стандартів (ISO) [Вербенець 2003, с. 61].

Розвитку наукової думки наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. притаманні як процеси диференціації, так і інтеграції наук. Внаслідок взаємодії окремих галузей виникають нові науки, як, наприклад, математична логіка, хімічна фізика, економічна геологія, військова географія, технічна естетика й ін. Наведений вище факт має повне відношення і до юридичної науки. Наприклад, взаємодія юриспруденції з рядом наук стала підґрунтям для виникнення юридичної психології, філософії права, юридичної соціології. За аналогічним принципом виникла юридична лінгвістика.

У разі, коли юридична соціологія і філософія права одержали загальне визнання і навіть включені Вищою атестаційною комісією України в перелік наукових спеціальностей, за якими відбувається захист дисертацій на отримання вченого ступеня доктора і кандидата наук, то юридична лінгвістика знаходиться ще на шляху визнання [Артикуца 2001, с. 103].

Відомий факт, що будь-яка нова наука виникає лише у тому випадку, коли відбувається накопичення достатньої кількості спеціальних наукових праць за даною проблематикою. У вітчизняній і закордонній науці багато праць присвячено лінгвістичному забезпеченню правознавчої науки й удосконаленню законодавчої і юридичної практики, про що свідчать численні роботи, опубліковані як в Україні, так і за її межами.

На сьогодні вже є можливість прослідкувати за етапами становлення юридичної лінгвістики як окремої науки в Україні. Перші роботи, що умовно об'єднуються під рубриками «Правові проблеми мови» і «Мовні проблеми права», стали регулярно публікуватися у авторитетних юридичних виданнях відносно нещодавно [Артикуца 2001, с. 110].

На початку 2003 р. була опублікована перша в Україні монографія по юридичній лінгвістиці під назвою «Понятійний апарат Особливої частини Кримінального кодексу України» З. А. Тростюк. У передмові до цієї роботи доктор юридичних наук професор В. А. Навроцький пише: «Проблеми, які мають зв'язок із термінологією законодавства, відносяться до тих, актуальність яких не викликає запитань. Адже від правильно прийнятого рішення залежить не тільки вирішення теоретичних дилем, але і рішення питань правозастосування – долі певних людей. Роль дослідження термінологічних проблем для теорії і практики карного права є визначальною на сьогодні. Власне в юриспруденції ціна слова, іноді навіть букви або розділового знака є надзвичайно високою».

Кілька місяців потому з'являється й робота В. Н. Демченко «Органічна і неорганічна українська мова», де в діахронії та синхронії аналізуються природні і штучні характеристики юридичного субстиля української мови.

Складений тематичний бібліографічний довідник, що нараховує близько 500 позицій є продовженням роботи з узагальнення творчих досягнень вчених в області юридичної лінгвістики. Такий перелік є далеко не повним, адже через об'єктивні і суб'єктивні обставини сюди не було включено ряд робіт, опублікованих за межами України [Артикуца 2001, с. 201].

Дехто з опонентів не згодні з концепцією «вторгнення» вчених-мовознавців «у сферу впливу» вчених-юристів і навпаки, хоча в такій взаємодії не вбачається нічого надприродного. Як відзначалося вище, аналогічні процеси є типовими для розвитку науки наприкінці ХХ – початку ХХІ в. у цілому. На підтвердження цього слід згадати наукові праці українських учених, юристів і

лінгвістів, З. А. Тростюк, Н. В. Артикуци, С. П. Кравченко, А. С. Токарської, В. Я. Радецької, О. Ф. Юрчук та ін.

Згідно з цим у виокремлені юридичної лінгвістики як самостійної науки є підстави. В перспективі юридична лінгвістика займе своє провідне місце й у переліку спеціальностей, за якими проводитиметься захист докторських і кандидатських дисертацій, і серед навчальних дисциплін, що викладаються у вищих юридичних навчальних закладах України та інших країн.

Отже, формування української юридичної термінології як системи відбувалося у процесі тривалого історичного розвитку. Становлення та функціонування субмови права відбувалося під впливом внутрішньолінгвальних і екстралінгвальних чинників, що зумовили загальні та специфічні закони розвитку термінології національної мови: структурно-системні параметричні характеристики, закономірності еволюції мовних форм, функціональні параметри мовних одиниць та їх комунікативний потенціал, процеси інтерференції в межах субмови права, специфіка мовних контактів із спорідненими і неспорідненими мовами тощо.

Специфічні та водночас суттєві обставини для розвитку української юридичної термінології охоплюють тривалий історичний період контакту української і польської мов, які слугували інструментом забезпечення правових систем Польсько-Литовської держави, зокрема в галузі публічного права, а відповідно, формували фонд спільних юридичних термінопонять.

В інші часи українська юридична терміносистема зазнавала впливу зі сторони інших іноземних мов. Власне польська та російська мови виступали мовами-посередниками для подальшої адаптації в українській юридичній субмові термінологічних понять системи європейського права, що спирається на римську традицію. Лінгвістична інтерпретація процесів, системно-структурних відношень і тенденцій розвитку української юридичної термінології вважається критичною складовою частиною наукового опрацювання державотворчих процесів і їх наслідків, відбитих у мові права.

1.3. Історичні передумови розвитку англійської юридичної термінології

Юридична термінологія англійської мови є результатом історичних подій і політико-соціальних процесів. Вона слугує відображенням впливу зі сторони англосаксів, латиномовних місіонерів, скандинавських і нормандських загарбницьких племен, які залишили свій слід не тільки в історії Англії, її політичному порядку, а й в мові її законодавства [Schneiderova 2018, с. 119].

У якості прикладів, що це підтверджують, можна навести наступні юридичні терміни «*trust*», «*gift*», «*loan* і «*sale*», які походять зі старонорвезької мови. Крім того, юридичний термін «*law*» походить від старонорвезького слова «*log*» і має значення «дещо, що є затвердженим або зафіксованим».

Зародження англійської мови можна віднести до приблизно 450 року н. е., коли кораблі англо-саксів, ютів і фризів прямуючи з континентальної Європи пристали до берегів Англії. Ці германські племена спілкувалися на схожих діалектах, які стали основою для подальшого розвитку староанглійської мови.

Закони короля Альфреда Великого (*Doom book*) можна назвати першоджерелом англійської юридичної термінології. Збірка включала в себе звичаї англо-саксонських племен, у тому числі новостворені законами короля Альфредом закони. Книга написана староанглійською мовою. Не дивлячись на те, що англо-саксонцям професія правника була невідома, юридична мова розпочала свій розвиток. Сліди староанглійської юридичної мови все ще існують у сучасній англійській юридичній мові. Слова «*right*», «*sheriff*», «*swear*», «*theft*», «*murder*», «*good*», «*guilt*», «*oath*», «*ward*», «*writ*», «*thief*», «*bequeath*», «*manslaughter*» є доказом цього.

Вплив тогочасної юридичної мови англо-саксів відчувається в існуванні у сучасній англійській юридичній мові алітерації. Алітерація — це стилістичний прийом, який полягає у повторенні однорідних або подібних звуків. Алітерація є прийомом, що більше використовується у мові поезії, проте також знаходить своє місце в юридичній мові. Наприклад алітерація у термінах «*rest*», «*residue*», «*remainder*» часто зустрічається у заповітах, у тому числі фрази «*each and*

every», «*any and all*», що дійшли до наших днів, широко використовуються юристами сьогодні [Schneiderova 2018, с. 120].

Слід зазначити, що у якості мови права англо-сакси використовували не тільки староанглійську мову, але й латину. Використання латини укріпилося в Англії під час Римського завоювання і лише посилилося після приходу християнських місіонерів у 597 році н. е. Вже скоро латина стала офіційною мовою не лише церкви, але й мовою освіти. Церква пропагувала християнське вчення як поняття, подібне до освіченості людини. І хоча населення масово не розуміло латини, вона стала офіційною мовою письма. Це значно вплинуло на розвиток юридичної мови, зокрема термінології в подальшому.

Одним із термінів латинського походження, що увійшло до обігу англійської юридичної мови є слово «*clerk*». У тому числі, терміни «*cleric*» і «*clergy*» також походять від цього слова.

У межах англійського права латиною стали вести судові записи і в подальшому її стали використовувати при створенні нових законів. Оскільки латиною володіли тільки вчені чи викладачі, вона ніколи не стала мовою ведення судочинства чи розгляду судових справ. Саме звідти походить латинський термін «*versus*», який використовувався при цитуванні судових справ [Schneiderova 2018, с. 120].

Іншою важливою соціально-політичною подією, яка суттєво вплинула на подальший розвиток англійської юридичної мови стало Нормандське завоювання Англії. Ця подія трапилася у 1066 році, коли герцог Нормандії Вільгельм, котрий називав себе Завойовником переміг у битві при Гастінгсі.

Усі провідні посади в Англії були зайняті франкомовними норманами, і тому французька мова стала мовою влади, а англійська мова стала використовуватися лише серед нижніх верств населення [Schneiderova 2018, с. 121].

Близько через 200 років після Нормандського завоювання французькою мовою стали писати майже всі закони, що видавалися Парламентом. У зв'язку з цим більшість юридичних термінів, які мають відношення до державних

питань, мають французьке походження. Французька мова стала також офіційною мовою ведення судочинства, тому велика кількість сучасної судової лексики походить з того періоду. У якості прикладів можна навести терміни «*executor*», «*lease*», «*estate*», «*chattel*», «*property*».

Використання французької мови, як офіційної мови ведення судочинства пов'язане із запровадженням у 1166 р. королем Генріхом II Плантагенетом так званих «Королівських судів» («*Royal Courts*») – Асизів. Саме французька стала мовою ведення королівських судів, що спричинило суттєвий вплив на витіснення англійської як мови суду.

З лінгвістичної точки зору це можна назвати складним періодом, оскільки правники стали використовувати у юридичній мові комбінації синонімів, які мають походження з різних мов. Наприклад: «*will and testament*», «*peace and quiet*», «*cease and desist*». Відповідно слово «*cease*» має латинське походження, слово «*desist*» – французьке, слово «*will*» – староанглійське, слово «*testament*» – французьке, слово «*peace*» – латинське, слово «*quiet*» – французьке. Мета використання подібних комбінацій була спрямована на покращення розуміння юридичного тексту всіма верствами населення, у тому числі на розуміння термінів [Schneiderova 2018, с. 121].

Нормани продовжували використовувати й латину у якості мови судових записів. Латина, яка використовувалася у якості юридичної мови називалася «*Law Latin*» (Юридична латина) і її словниковий склад поповнювався новими термінами французького походження, у тому числі англійськими виразами. Це відбувалося у тих випадках, коли писарі не володіли латиною.

П. Тіерсма зазначає, що навіть у сучасній англійській юридичній мові правові принципи пишуться латиною, що надає їм відтінок авторитетності [Tiersma 1999, с. 20].

Наприклад, для позначення назв додатків до судових постанов використовуються латинські терміни «*certiorari*», «*mandamus*». Крім того, як згадувалося вище, для цитування судових справ також використовується латинська термінологія. Наприклад: «*ex rel.*», «*versus*». Передумовою для цього

послугувало використання латини при веденні судових записів до 18 ст., а саме до 1730-го року, коли після видання акту «*English in the Proceedings in Courts of Justice Act*» замість латини, як мови ведення судових записів почалася використовуватися англійська.

З часом судочинства почали здійснюватися переважно у письмовій формі. Таким чином, вивченню юридичних текстів почали приділяти більше уваги і відповідно особи, які були сторонами судочинства не мали змоги надати відповідь у встановленій письмовій формі виключалися з судового процесу. Часто судочинства не вдавалося провести через мовну неточність юридичних текстів. Це сприяло появі нової професії правника. Його обов'язками було складення юридичних текстів одразу трьома мовами. Звернення до правника стало гарантією того, що відповідач або позивач отримає чітко сформульований текст і судочинство буде проведене успішно.

Представники цієї професії оцінювали вартість своєї роботи в залежності від кількості слів. Це призвело до того, що правники почали використовувати при складанні юридичного тексту лексику одразу трьох мов з метою зробити його якомога насиченим, у тому числі, щоб він здавався таким, що написаний освіченою людиною. Проте термінологія у таких текстах була переважно латинського походження. Від цього періоду з'явилися такі терміни як: «*legal*», «*frustrate*», «*adjacent*», «*subscribe*», «*inferior*» і т.д., а також фрази «*bona fide*», «*inter alia*», «*ad hoc*», «*de facto*», «*ultra vires*» і т.д. Ці терміни і фрази досі живаються у сучасних юридичних текстах [Schneiderova 2018, с. 122-123].

У 1272 р. коли на трон зійшов Едуард I, який мав англійське ім'я і володів англійською однаково добре як і французькою, правники поступово почали поступово відмовлятися від використання французької мови, як мови юриспруденції і права.

Проте спроби відмовитися від французької мови, як мови ведення судочинства були невдалими. Не дивлячись на поступову відмову населення від спілкування французькою у побуті, для збереження французької юридичної мови були причини. По-перше, французька юридична мова забезпечувала

більш точний виклад інформації. По-друге, використання англійської мови у юриспруденції того часу ставило під загрозу трактування звичайними людьми юридичного тексту без професійної допомоги. По-третє, через використання французької мови правники були в змозі обґрунтувати вартість своїх послуг, а також монополізувати надання юридичних послуг [Reminska 2018, с. 123].

Суттєвим втручанням у використання французької юридичної мови було видання Акту «*The Statute of Pleading*» у 1362 р. Згідно цього акту юридичною мовою суду мала стати англійська, а судові записи мали вестися латиною.

Як вказує П. Тієрсма цей акт прирік французьку мову отримати статус «тієї, якою не володіють» [Tiersma 1999, с. 21]. В акті акцент був зроблений на тому, що сторони, які беруть участь у судочинстві «не розуміють або не мають уяви про те, що було сказано в їх користь або використано проти них». Як не парадоксально, але цей Акт був складений французькою мовою. Проте правники повністю ігнорували даний статут. Р. Хей зазначає, що для складання різних типів юридичних документів англійська мова почала використовуватися в різні часи. Наприклад, заповіти почали складати англійською мовою у 1400-х роках. Статути писали латиною до 1300-х років, французькою приблизно до 1485 року, далі декілька років англійською і французькою, далі англійською від 1489 року [Haigh 2004, с. 33].

Скарги щодо використання французької юридичної мови почали з'являтися частіше. Як вказує П. Тієрсма, Томас Кранмер, перший архієпископ Кентерберійський у 1549 році згадував як «чув, як сторони, які брали участь у судовому процесі обговорювали те, що їх адвокати вели судочинство французькою мовою, яку вони не розуміли» [Tiersma 1999, с. 22].

Приблизно сторіччя потому, як пуритани прийшли до влади, вони прийняли закон, згідно якого усі судові справи мали вестися виключно англійською мовою. Це стосувалося також усієї юридичної літератури, яка відтоді мала писатися лише англійською. Проте у 1660 році після відновлення монархічної влади, англійська юридична мова знову втратила свій статус

офіційної мови права. Правники почали знову використовувати французьку юридичну мову протягом декількох десятиліть.

Оскільки французька мова домінувала на території Англії протягом століть вона суттєво вплинула на розвиток англійської юридичної мови. Як вже згадувалося вище, велика кількість англійських юридичних термінів має французьке походження. В нашій роботі ми наводимо приклади лише базової термінології, яка використовується в сучасній юридичній практиці: «*appeal*», «*attorney*», «*bailiff*», «*bar*», «*claim*», «*complaint*», «*counsel*», «*court*», «*defendant*», «*demurrer*», «*evidence*», «*indictment*», «*judge*», «*judgment*», «*jury*», «*justice*», «*party*», «*plaintiff*», «*plea*», «*plead*», «*sentence*», «*sue*», «*suit*», «*summon*», «*verdict*», «*voir dire*».

З точки зору граматики французька мова здійснила короткочасний вплив на англійську мову, але сліди впливу можна простежити в офіційній юридичній термінології, а саме на рівні зміни позиції іменника і прикметника в термінологічному словосполученні. Наприклад, англійський юридичний термін *attorney general* має протилежний порядок слів, який не притаманний іншим германським мовам. Для порівняння ми наводимо даний термін німецькою мовою *Generalanwalt*. Даний термін має значення «генеральний прокурор». Наведемо інші подібні приклади: «*heir apparent*», «*court martial*», «*body politic*», «*fee simple absolute*», «*letters testamentary*», «*malice aforethought*», «*solicitor general*» [Schneiderova 2018, с. 123].

Вплив французької мови на англійську юридичну мову сприяв появі закінчення *-ee*, яке вказує на реципієнта чи об'єкт дії. Наприклад, «*asylee*», «*condemnee*», «*detainee*», «*expellee*», «*tippee*».

З часом використання французької юридичної мови почало обмежуватися і у юридичних текстах, складених французькою почала з'являтися все більша кількість англійських слів.

Використання подібних англо-французьких формулювань у юридичних текстах припинилося у 1731 році, коли Парламент остаточно заборонив використання французької мови у судах.

У якості прикладу, підтверджуючого вплив на англійську юридичну мову двох інших мов наведемо пункт з договору про дію непереборної сили: «*Neither party shall be liable to the other for failure to perform or delay in the performance of its obligations caused by any circumstances beyond its reasonable control*». Речення містить 28 слів, 17 з яких походять зі староанглійської мови, 7 – зі старофранцузької, 4 – з латини. З усієї кількості слів зі староанглійської мови походять прийменники «*to*», «*for*», «*in*», «*by*». Усі ключові терміни походять або зі старофранцузької мови, або з латини [Schneiderova 2018, с. 124].

Усе це свідчить про те, що існуючий варіант англійської юридичної мови не є штучним витвором юристів з метою монополізації власної професії або з метою монополізації надання юридичних послуг. Англійська юридична мова – це природній результат впливу різних соціально-політичних, лінгвістичних і культурологічних факторів, у тому числі результат поступового зростання складності організації англійської юридичної системи.

РОЗДІЛ 2

АНГЛІЙСЬКА ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ VS. УКРАЇНСЬКА ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ

2.1. Специфіка юридичної термінології

2.1.1. Специфіка української юридичної термінології

Юридичні терміни – це словесні визначення понять, що використовуються при викладі змісту закону або іншого нормативного акту; слова, що використовуються у законодавстві, є загальними найменуваннями юридичних понять, які мають точний та конкретний зміст та відрізняються смисловою однозначністю та функціональною стійкістю [Клочко 2009, с. 91].

Під поняттям юридична термінологія ми розуміємо прошарок лексики, яка обслуговує правознавство, пов'язана з юриспруденцією як наукою, як фахом, як галуззю професійної діяльності. Особливість юридичної термінології порівняно з іншими термінологічними системами виявляється у своєрідності словотворчих моделей, у характерному для неї співвідношенні іншомовних та національних елементів, у специфіці її становлення і розвитку. До юридичної термінології ми відносимо назви предметів, дій, явищ, осіб тощо, які мають безпосереднє відношення до юриспруденції та сфери її функціонування у суспільстві [Клочко 2009, с. 92].

Юридична термінологія сприяє точному та ясному формулюванню правових розпоряджень, досягнення максимальної лаконічності юридичного тексту. Займаючи невеликий обсяг нормативного тексту, юридична термінологія представляє собою його базу, основний смисловий фундамент.

Важливою рисою юридичних текстів як засобів професійної комунікації є тісний зв'язок із світоглядом та ідеологією існуючого класу, різними політичними та юридичними теоріями, науковими напрямками, правовим досвідом.

Основний фонд української юридичної термінології міститься у найбільш важливих законодавчих актах. Вони визначають термінологічні еталони, на них орієнтуються правові органи, що видають підзаконні акти. Конституція – це ресурс основної юридичної термінології [Клочко 2009, с. 103].

Юридична термінологія сучасної української мови являє собою широко розгалужену, відкриту складну і динамічну систему правових понять, категорій, явищ, інститутів.

Системність української юридичної термінології, тобто внутрішня узгодженість, обумовлена логікою самого права і є її важливою рисою. Юридичні терміни є ієрархічно структуровані на групи термінів (родовидові, синонімічні) і підсистеми (галузеві і підгалузеві терміни) на основі логіко-сміслових зв'язків між правовими поняттями [Артикуца 2005, с. 84].

Українська юридична терміносистема складається з власне юридичних термінів, які використовуються у якості позначення узагальнених правових понять, наприклад: *«арбітраж»*, *«віндикація»*, *«неосудність»*, *«позов»*, *«правомочність»*, *«правовідносини»*, *«законодавча влада»*, а також з номенклатури, яка являє собою систему специфічних назв конкретних правових об'єктів, а саме державних і міжнародних органів, установ і організацій, посад, документів, державних нагород, наприклад: *«Апеляційна палата»*, *«Європейський суд з прав людини»*, *«Верховний комісар ООН з прав людини»*, *«Закон України «Про Національний банк України»*, *«Заслужений юрист України»* [Артикуца 2005, с. 84].

Українська юридична термінологія ґрунтується на системі співвідносних юридичних понять. Іншими словами вступає у певні системно-сміслові зв'язки, а саме: родо-видові, синонімічні, антонімічні. Взаємозалежність родо-видових юридичних термінів полягає в тому, що із одного слова, яке представляє собою гніздове слово, утворюються стійкі словосполучення, що відображають схожі поняття. Наприклад за допомогою терміну *«право»* утворюються такі слова як: *«правопорушення»*, *«правовідношення»*, *«правосвідомість»*, за допомогою

слова «*акт – акт органу законодавчої влади*», «*акт органу виконавчої влади й управління*» [Артикуца 2005, с. 84].

Синонімічні юридичні терміни позначають схожі за змістом правові поняття. Наприклад: «*правознавство – юриспруденція*», «*кримінальний – карний*», «*правовий – правничий – правний – юридичний*».

Антонімічні юридичні терміни позначають протилежні за змістом правові поняття. Наприклад: «*законно – незаконно*», «*захист – обвинувачення*», «*об'єктивне право – суб'єктивне право*».

В українській юридичній терміносистемі також існують юридичні терміни, які виражають абсолютно тотожні поняття. Вони називаються дублетами. Наприклад: «*позивач – позивальник – позовник*», «*апатриди – аполіди*».

В українському законодавстві широко використовуються терміни, що позначають загальні поняття або більш конкретні, що беруть за основу загальний термін, але додають до нього кваліфікуючу ознаку, наприклад «*купля-продаж – купля-продаж будівлі*», «*пенсія*» – *пенсія за віком*». Необхідно зазначити, що в законодавстві у порівнянні із побутовою лексикою є більше термінів, значення яких має умовний характер і потребує додаткового уточнення та доповнення, наприклад «*юридична особа*», «*нерухоме майно*» [Клочко 2009, с. 104].

Однією із важливих рис української юридичної термінології є її розповсюдженість. Найрізноманітніші суспільні відносини є предметом правового врегулювання. Практично не існує такої сфери життя, яка б не мала відношення до права. Тому у нормативних актах використовується і побутова лексика, і номенклатура промислових виробів, найменування різноманітних послуг, словниковий склад із різних галузей знання (медицина, техніка, тощо) [Клочко 2009, с. 107].

Відповідно до цього, українська юридична термінологія має власне ядро (основний термінологічно-правовий фонд) і периферію (суміжні з правовою галуззю терміни). Між ядром і периферією відбуваються певні лексико-

семантичні зміни, процеси термінологізації і детермінологізації [Артикуца 2005, с. 88].

Лексичний склад, внутрішня будова і межі української юридичної терміносистеми знаходяться в стані постійного розвитку і взаємодії з іншими терміносистемами, у тому числі некодифікованою, загальноживаною лексикою. Іншими словами, необхідно розмежовувати різницю між офіційним юридичним терміном, який є узаконеною назвою правового поняття, і професіоналізмом, який відноситься до напівпрофесійної лексики і вживається в усному професійному мовленні юристів. Наприклад: *«адмінматеріали»*, *«підпадати під статтю»*. Термінами також не вважаються індивідуально-авторські неологізми, образні вирази, розмовні слова, напівтерміни (слова, що ще не набули чіткого термінологічного визначення). Вони використовуються юристами у наукових творах, усному мовленні. Наприклад: *«юридичне логарифмування»*, *«оборудка»*, *«рихтувати закон»*, *«токсиманізація»*, *«телефонний злочинець»*, *«наркотичне законодавство»*, *«правова матерія»*, *«правове поле»* [Артикуца 2005, с. 85].

Оскільки, як було зазначено вище, українська юридична терміносистема знаходиться в стані постійної еволюції, в її лексичному складі існує активно вживана термінологія, історизми і архаїзми, неологізми. До активно вживаної термінології відносять терміни, які знаходяться в ужитку в сучасній українській юридичній мові. До архаїзмів і історизмів відносять слова, які вже вийшли з ужитку. Наприклад: *«прокуратор»*, *«тестамент»*, *«віра»*, *«послух»*, *«промеморія»*, *«райца»*, *«умоцований»*. До термінів-неологізмів відносять ті термінологічні одиниці, які використовуються для найменування правових понять і явищ, які щойно або нещодавно виникли. Наприклад: *«ядерне право»*, *«міжнародний тероризм»*, *«Європарламент»*, *«Євроюст»* [Артикуца 2005, с. 85].

Іншою особливістю юридичної термінології можна вважати те, що у правових терміносистемах створюється особлива єдність лексичних одиниць, їх сполучення та особливий зв'язок між словами. Спостерігається диференціація

широкого та вузького значення слова у рамках даного термінологічного поля. У юридичній мові, наприклад, спеціального значення набувають такі слова як «право», «сукупність», «склад», тощо. Відсутність термінологічної одиниці для позначення певного правового поняття може свідчити про наявність лакуни в українській терміносистемі. Разом з тим однакове поняття може передаватися декількома термінами, один термін може передавати декілька понять. Це свідчить про наявність синонімії в українській юридичній терміносистемі.

Не звертаючи увагу на можливу багатозначність юридичного терміну, його основним критерієм є саме однозначність, адже юрист повинен дати юридичному термінові одне-єдине визначення, включаючи в нього всі істотні з його точки зору ознаки, тобто такі, котрі носять регулюючий характер, мають юридичне значення. Наявність у терміна декількох різних законодавчих дефініцій веде до нечіткості, розпливчастості юридичного регулювання, породжує непорозуміння і помилки, як правило, з боку тих, на кого поширюється дія юридичного документа. Визначення юридичного поняття дуже важливо і з нормативної сторони. Орган або особа, що застосовують або виконують правове розпорядження, не можуть трактувати конкретне поняття інакше, ніж це сформульовано в документі [Коваль 2018, с. 117].

Відсутність стабільної взаємоодназначної відповідності (один термін-одне поняття), у тому числі висока частотність синонімії української юридичної термінології свідчить про динаміку її розвитку і характерну для цього процесу розвитку невпорядкованість.

Оскільки українська юридична термінологія не є в повній мірі раціонально організованою, семіотично бездоганною системою, українське юридичне термінознавство зазнає проблеми упорядкування термінології. Останнє перш за все стосується законодавчої юридичної термінології.

Упорядкування юридичної термінології вимагає упорядкування термінологічної бази на основі попереднього аналізу понять, їх глибокої наукової розробки, класифікації і диференціації, точного визначення.

Основними напрямками унормування української юридичної термінології є усунення російськомовних калюк, пропонування термінів власне українського походження.

2.1.2. Специфіка англійської юридичної термінології

Англійська юридична мова, а разом з нею і англійська юридична термінологія змінюється швидше ніж будь-яка інша терміносистема. Вимоги до такої тенденції надходять не тільки від громадян і споживачів, але й від працівників у сфері юриспруденції.

Авторитетні юристи почали розуміти, що пріоритет в професії юриста надається потребам його клієнтів. У зв'язку з цим, вони звертають увагу на необхідність реформації юридичної мови з метою того, щоб зробити дане незрозуміле і складне мовне різноманіття простим і зрозумілим [Reminska 2018, с. 210].

Іншими словами вони прагнуть уточнити і спростити англійську юридичну терміносистему, зробити її доступнішою для звичайних людей, щоб вони мали змогу ознайомлюватися зі своїми правами й обов'язками, які їх стосуються, оскільки вони мають на це право [Reminska 2018, с. 211].

У результаті проведених досліджень лінгвіст і юрист Давід Мелінкофф зазначає, що спростування англійської юридичної мови, зокрема термінології мало вплив на юридичну мову лише окремих правочинів, які регулюють права і обов'язки сторін. Проте спростування англійської юридичної мови, зокрема термінології не вплинуло на юридичну мову, наприклад, кримінального кодексу, не звертаючи уваги на те, що його положення теж мають бути доступними звичайним громадянам. Він також наводить деякі приклади юридичної термінології, яка мала б була замінена більш загальнозживаною лексикою: «*pleading – statement of case*», «*minor/infant – child*», «*in camera*

hearing – in private hearing», «inter partes – with notices», «plaintiff – claimant», «writ – claim form», «ex parte – without notice», «subpoena – witness summons».

Англійська юридична термінологія використовується як в усній, так і письмовій мові. В усній мові юридична термінологія може використовуватися при атестації юриста, при наданні суддею процесуальних інструкцій, при міжособистісній комунікації юристів. Слід зазначити, що усна англійська юридична мова креативніша, особливо при зверненні адвоката до судді. Натомість письмова юридична мова більш консервативна і формальна. У нашій роботі представлена загальна характеристика англійської юридичної термінології. Складність цієї характеристики також стала підґрунтям для тенденції до змін.

Англійська юридична терміносистема охоплює активно вживані, архаїчні, галузеві терміни, у тому числі терміни іншомовного походження і певний відсоток неологізмів.

Архаїчні англійські юридичні терміни використовуються рідше, ніж інші терміни. У зв'язку з цим протягом часу їх значення стало менш зрозумілим. У якості прикладу можна навести наступні терміни: «*hereinafter*», «*darraign*», «*surrejoinder*», «*aforsaid*», «*forthwith*», «*thereby*», «*therefore*», «*whereas*», «*whereby*».

Архаїчні англійські юридичні терміни, які є невід'ємною частиною формального стилю і використовуються юристами й адвокатами називаються формалізмами і юридизмами. Наприклад: «*pursuant to*», «*prior to*», «*subsequent to*», «*vel non*».

Галузеві або професійні терміни вважаються суто юридичними термінами. Деякі з них більше використовуються аматорами, наприклад: «*share*», «*royalty*», «*patent*». Інші використовуються професійними юристами, наприклад: «*bailment*», «*abatement*» [Reminska 2018, с. 212].

Окрім суто юридичних термінів, в англійській юридичній терміносистемі використовується загальноживана лексика зі спеціальним значенням, іншими словами полісемічна лексика, яка в межах англійської юридичної мови набуває

спеціального значення. Наприклад: «*attachment*», «*consideration*», «*action*», «*party*», «*execute*». Подібні слова являють собою лексику, яка використовується юристами у якості термінів в окремих контекстах. Дана лексика вважається специфічною, оскільки вона закріплена за точними визначеннями в межах англійської юридичної мови. Проте особливу увагу слід звертати на випадки, коли юридичне значення такої лексики відрізняється від загального, а також коли загальноживані слова вживаються у спеціальних контекстах.

Разом із вищезазначеними термінами в англійській юридичній терміносистемі існує поняття як «юридичний жаргон». До нього входять спеціалізовані терміни, які юристи винайшли для полегшення процесу комунікації. Юридичний жаргон охоплює як сленгові вирази (наприклад, «*horse case*»), так і суто галузеві терміни (наприклад, «*res ipsa loquitur*»). Проте слід зазначити, що юридичний жаргон не вважається елементом професійної юридичної терміносистеми. У якості подальших прикладів англійського юридичного жаргону можна навести наступні: «*boilerplate clause*», «*corporate veil*», «*bequest*», «*emoluments*» [Reminska 2018, с. 213].

Оскільки протягом своєї історії англійська мова була під впливом латини і французької мови, її юридична терміносистема включає в себе велику кількість термінів іншомовного походження, переважно з латинської і французької мови. Слід зазначити, що латинські чи французькі терміни пройшли як процес запозичення за допомогою транслітерації, так і процес прямого запозичення. Для порівняння ми наводимо приклади власне англійської юридичної термінології (староанглійського походження): «*goods*», «*guilt*», «*manslaughter*», «*oath*», «*right*», «*swear*», «*theft*», «*thief*», «*ward*», «*witness*», «*writ*». Проте вражає кількість термінів іноземного походження (з французької мови й латини), наприклад латинські терміни, які пройшли процес прямого запозичення: «*versus*», «*pro se*», «*in propria persona*», «*caveat emptor*», «*obiter dictum*», «*amicus curiae*», латинські терміни, які пройшли процес запозичення за допомогою транслітерації: «*negligence*», «*adjacent*», «*frustrating*», «*inferior*», «*legal*», «*quit*», «*subscribe*». Відповідно до розділу 1,

французька мова сприяла появі не лише великої кількості англійських юридичних термінів французького походження, наприклад: «*appeal*», «*attorney*», «*claim*», «*complaint*», «*counsel*», «*court*», «*damage*», «*default*», «*defendant*», «*demurrer*», «*evidence*», «*indictment*», «*judge*», «*jury*», «*justice*», «*party*», «*plaintiff*», «*plea*», «*sentence*», «*sue*», «*verdict*», а й мала вплив на граматику англійської мови. В рамках юридичної терміносистеми, це сприяло розташуванню прикметника після іменника в англійських термінах, наприклад: «*attorney general*», «*court martial*», «*fee simple absolute*», «*letters testamentary*», «*malice aforethought*», «*solicitor general*».

Через сильний вплив на англійську юридичну мову зі сторони латини і французької мови, сучасній англійській юридичній терміносистемі притаманна синонімія. Підґрунтям для цього стала лексика щонайменше трьох мов (староанглійської, латини, французької). Як в українській, так і в англійській юридичній терміносистемі явище синонімії ускладнює підготовку юридичних документів. Найпоширенішими прикладами синонімії англійської юридичної терміносистеми є наступні терміни, які наводить Р. Хей: «*assign – transfer*», «*breach – violation*», «*clause – provision – paragraph – article*», «*contract – agreement*», «*default – failure*», «*lessee – tenant*», «*promise – assurance – undertaking*», «*void – invalid – ineffective*» [Reminska 2018, с. 214].

Широко розповсюдженою є думка, що лише один термін має бути обраний для використання. Проте на практиці дуже важко зберегти постійність використання термінології, оскільки юридичний документ має в повному обсязі реалізувати своє призначення і юристи, які займаються складанням юридичних документів прагнуть досягти цього. Це обумовлює широкий вибір мовних засобів, зокрема юридичної термінології, наприклад: «*able and willing*», «*dispute*», «*controversy or claim*».

Слід відзначити, що паралельне використання двох термінів, які мають походження з різних мов, але мають однакове значення може свідчити про невпевненість юриста щодо того, чи дійсно ці терміни мають однакове значення. Це сприяло появі термінологічних словосполучень, де

використовуються обидва синоніми, наприклад: «*breaking and entering*», «*goods and chattels*», «*made and signed*», «*will and testament*».

Англійській юридичній термінології притаманне значення номіналізації, тобто вживання іменника, що походить від дієслова замість власне дієслова, наприклад: «*to be in contravention*» замість «*to contravene*», «*to give consideration*» замість «*to consider*», «*to be in opposition*» замість «*to oppose*», «*to be in agreement*» замість «*to agree*».

Звертаючи увагу на складний і всеохоплюючий характер англійської юридичної термінології, необхідно виділити її інші специфічні характеристики.

Архаїстична морфологія. Англійська юридична термінологія зберегла декілька архаїстичних морфологічних форм, які не вживаються у сучасній англійській мові. Наприклад, вживання «*ye*» – форми множини для «*you*» у виразі: «*Hear ye*», у тому числі форма дієслова *witnesseth* може бути знайдена у великій кількості юридичних договорів і угод, найчастіше у фразі «*this policy witnesseth that...*» (наприклад в юридичному документі «Угода щодо забезпечення прямого транспортного сполучення»), яка має значення «це юридичний контракт, умови договору в положеннях». Зберіглась форма дієслова «*sayeth*», яка найчастіше вживається у фразах як «*and further deponent sayeth not...*» (наприклад, в юридичному документі «Нотаріально завірена довідка про відсутність відносин»), яка має значення «не має нічого додати до згаданого вище» [Reminska 2018, с. 214].

Англійська юридична терміносистема включає в себе терміни і термінологічні конструкції, які застарівають або вже є застарілими, у тому числі латинські і французькі терміни, що вийшли з ужитку.

Разом з тим, англійська юридична терміносистема включає в себе певну кількість неологізмів, які виникають в результаті юридичних новацій у контрактах, правопорушеннях. Наприклад: «*hedonic damages*», «*palimony*», «*toxic tort*».

Юридична термінологія – це один із найважливіших мовних феноменів, яка вивчається великою кількістю вчених усього світу. Аналіз головних

наукових здобутків у дослідженні англомовної юридичної терміносистеми дає підстави стверджувати, що ще не досягнуто єдиного академічного консенсусу у вивченні сутності і специфіки англомовної юридичної термінології. При дослідженні англомовної юридичної термінології використовуються як підходи з області лінгвістики, так і юриспруденції. Домінуючі і унікальні характеристики англійської юридичної термінології стали об'єктом вивчення двох незалежних наукових дисциплін – лінгвістики і юриспруденції. Англійська юридична термінологія слугує засобом найменування юридичних понять, концепцій, інститутів, які виступають елементами єдиної юридичної системи.

2.2. Види і класи юридичних термінів української і англійської мови

2.2.1. Види і класи українських юридичних термінів

Класифікація термінів створюється з метою визначення місця в терміносистемі понять, які вони позначають. Вона являє собою розподіл термінологічних одиниць за ознаками спільності і відмінності.

Класифікація юридичних термінів грає важливу роль при впорядкуванні правової інформації.

Українські юридичні терміни прийнято класифікувати за наступними ознаками: за вертикальними та горизонтальними принципами, за принципом вживаності, за формою виразу у праві, за належністю до галузей права, за способами термінотворення, за належністю юридичних термінів до структурної частини нормативно-правового акта, за синтаксичною структурою, за семантикою [Проценко 2010, с. 85].

Якщо розглядати класифікацію української юридичної термінології **за вертикальними і горизонтальними принципами**, слід зазначити, що на вершині вертикалі прийнято вважати термінологію яка закріплена в

Конституції України, Основах законодавства. Дана термінологія є загальноправовою, вона використовується в усіх сферах законодавства, позначає поняття широкого значення [Проценко 2010, с. 86]. Наприклад: «державна влада», «держава», «органи державної влади», «правовий порядок», «конституційні права», «рівність прав», «недоторканність», «конфіденційна інформація», «громадянин», «конфіскація», «власність», «закон», «акт». Горизонтальною термінологією вважається галузева і міжгалузева термінологія. Галузева термінологія — це термінологія, яка вживається в межах однієї галузі права. Наприклад, «цивільні відносини», «акти цивільного законодавства», «цивільні обов'язки», «цивільні інтереси» (у Цивільному Кодексі України). Міжгалузева термінологія – це термінологія, яка вживається в декількох галузях законодавства. Наприклад: «фізична особа», «здійснення права», «правові наслідки», «майно», «рішення суду», «юридична особа», «правовий статус» (наприклад, у Цивільному Кодексі і Адміністративному Кодексі України).

За принципом вживаності розрізняють наступні види термінів: загальноновживані терміни; загальноновживані терміни, які набувають спеціальне значення; технічні або спеціалізовані терміни; власне юридичні терміни.

Загальноновживані терміни можуть вживатися як у загальнонародній мові, так і в юридичній мові [Проценко 2010, с. 87]. Наприклад: «договір», «правопорядок», «юрист», «документ», «охорона».

До загальноновживаних термінів, які набувають спеціального значення відносять ті терміни, які взяті із ужитку повсякденної мови, але набувають спеціального значення у нормативних актах [Проценко 2010, с. 87]. Наприклад: «бандитизм», «хуліганство», «хабар», «шахрайство», «крадіжка», «захист честі».

До технічних або спеціалізованих термінів відносять термінологічні одиниці, які не належать до сфери права, але можуть застосовуватися в його контексті [Проценко 2010, с. 87]. Наприклад: «відеофіксація», «відеореєстратор», «аудіозапис».

Власне юридичні терміни відображають явища та поняття державно-правових відносин [Проценко 2010, с. 87]. Наприклад: «штраф», «порушення недоторканості», «позбавлення волі», «судовий захист», «судове рішення», «постанова», «позивач», «відповідач», «адміністративні повноваження», «дисциплінарна справа».

За формою виразу у праві терміни розподіляються на юридичні терміни законодавства, юридичні терміни доктрини, юридичні терміни правозастосовної практики.

До юридичних термінів законодавства відносять термінологічні одиниці, виражені у нормативно-правових актах України [Проценко 2010, с. 88]. Наприклад: «корупція», «суддя», «прокурор», «кваліфікаційна комісія», «мотив», «рішення».

До юридичних термінів доктрини відносять термінологічні одиниці, які мають відношення до права, використовуються науковцями під час наукових досліджень, проте не зафіксовані в юридичних документах і нормативно-правових актах України [Проценко 2010, с. 88]. Наприклад: «фальшивомонетництво».

До юридичних термінів правозастосовної практики відносять термінологічні одиниці, які використовуються працівниками під час здійснення окремих видів правової діяльності [Проценко 2010, с. 88]. Наприклад: «договір куплі-продажу», «гарантійний строк», «вимога», «захист прав», «споживач», «продавець».

За належністю до галузей права виділяють загальні юридичні терміни, галузеві і міжгалузеві юридичні терміни.

Як було зазначено вище, до загальних юридичних термінів відносять термінологічні одиниці, які можуть вживатися в усіх галузях права [Проценко 2010, с. 90]. Наприклад: «громадянин», «особа», «обов'язки», «відповідальність».

Згідно до вищевказаного, галузеві юридичні терміни можуть вживатися виключно в межах однієї галузі права. Наприклад: «шедула», «страховий

випадок», «портфель відповідальності», «правила страхування», «предмет страхування», «предмет дії полісу», «страховий пул».

Як вже згадувалося вище, до міжгалузевої термінології відносять термінологічні одиниці, які використовуються декількома галузями законодавства [Проценко 2010, с. 90]. Наприклад: *«звільнення від відповідальності», «потерпіла».*

За способом термінотворення виділяють кореневу (питому) термінологію і запозичену термінологію.

Кореневою (питомою) термінологією вважають власне українську термінологію [Проценко 2010, с. 91]. Наприклад: *«ознака», «правотворчість», «правове виховання».*

До запозиченої термінології відносять термінологічні одиниці, які були запозичені із загальноживаної лексики, наприклад: *«порядок», «суспільство», «принцип»;* із спеціалізованих термінів, які попередньо не мали відношення до галузі права, наприклад: *«вогнепальна зброя», «особа», «статус», «конфлікт»;* із спеціалізованих правових термінів, наприклад, вживання адміністративно-правової термінології в кримінальному кодексі України: *«позовна вимога», «постанова», «ухвала», «розумний строк»;* із інших мов, наприклад: *«апеляція», «алібі», «документ», «реформа»* – з латини; *«закон», «суддя», «свідок», «карати»* – з давньоруської; *«ембарго»* – з іспанської; *«експорт»* – з англійської; *«кримінологія»* – на основі грецьких і латинських елементів.

За належністю юридичних термінів до структурної частини нормативно-правового акта виділяють терміни загальної частини нормативно-правового акта (*«передача особи на поруки», «неосудність»* в Кримінальному кодексі України), терміни особливої частини (*«геноцид», «насильство, небезпечне для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу»* в Кримінальному кодексі України), терміни загальної і особливої частини нормативно-правового акта (*сильне душевне хвилювання* в Кримінальному кодексі України) [Проценко 2010, с. 92].

За синтаксичною структурою виділяють двокомпонентні, трикомпонентні, полікомпонентні терміни. Серед двокомпонентних юридичних термінів виділяють наступні синтаксичні типи:

1. «Прикметник + іменник у Н. в. однини»:

Наприклад: *«юридична практика», «кримінальне судочинство», «авторське право», «фізична особа», «умисне вбивство», «цивільний позивач», «правова допомога», «юридичний факт», «досудове слідство», «повторний злочин», «прямий умисел», «дитяча злочинність», «смертна кара», «умовне звільнення», «виправні роботи».*

2. «Прикметник + іменник у Н. в. множини»:

Наприклад: *«кримінальні діяння», «речові докази», «протиправні дії», «умисні дії», «правоохоронні органи», «дисциплінарні провini», «правові інститути», «загальні суди», «тяжкі злочини».*

3. «Іменник у Н. в. + іменник у Р. в. без прийменника»:

Наприклад: *«орган дізнання», «місце подій», «вчинення злочину», «суб'єкти правовідносин», «вирок суду», «розірвання шлюбу», «склад злочину», «відчужувач майна», «нападаня арешту», «право власності», «присікання хуліганства», «позбавлення волі», «касація вироку», «санкція прокурора», «сліди злочину».*

4. «Іменник у Н. в. + іменниково-прийменникова конструкція»:

Наприклад: *«утримання під вартою», «передача під нагляд», «пенсія по старості», «вбивство на замовлення», «недонесення про злочин», «кодекс про карі», «готування до вбивства», «доведення до самогубства».*

Серед трикомпонентних юридичних термінів виділяють наступні синтаксичні типи:

1. «Прикметник + прикметник + іменник»:

Наприклад: *«загальнодержавне адвокатське об'єднання», «невольові юридичні факти», «організоване злочинне формування», «міжнародна судова процедура», «підзаконні нормативно-правові акти», «загальний трудовий стаж», «тяжке тілесне ушкодження».*

2. «Іменник у Н. в. + прикметник + іменник у Р. в.»:

Наприклад: *«суд присяжних засідателів», «право промислової власності», «притягнення до кримінальної справи», «вік кримінальної безвідповідальності», «порушення кримінальної справи», «подовження апеляційного терміну», «одержання незаконної винагороди», «застосування вогнепальної зброї».*

3. «Прикметник + іменник у Н. в. + іменник у Р. в.»:

Наприклад: *«спільна власність подружжя», «фактичний рецидив злочинів», «позитивна поведінка потерпілих», «судовий захист честі, достоїнства», «законодавчі норми права», «об'єктивне ставлення в провину», «суб'єктивна сторона злочину», «зворотна чинність закону», «законна чинність вироку», «закінчений замах на злочин», «дійсний радник юстиції».*

4. «Іменник у Н. в. + іменник у Р. в. + іменник у Р. в.»:

Наприклад: *«огляд місця подій», «право власності громадян», «оскарження рішення суду», «презумпція провини боржника», «заподіяння шкоди здоров'ю», «закінчення рядок давності», «відстрочка виконання вироку».*

5. «Іменник у Н. в. + іменник у З. в. + іменник у Р. в.»:

Наприклад: *«право на відшкодування витрат», «право на волю слова», «пенсія за вислугу років».*

6. «Прислівник + прикметник + іменник у Н. в.»:

Наприклад: *«особливо небезпечний рецидивіст», «суспільне небезпечні діяння», «особливо злісне хуліганство», «особливо небезпечний злочин».*

До полікомпонентних термінів відносять термінологічні одиниці із чотирьох, п'яти, шести і більше мовних компонентів.

Наприклад: *«добровільна відмова від вчинення замаху на злочин»; «спроба застосування вогнепальної зброї»; «слідчий в особливо важливих справах»; «умисне вбивство при обтяжуючих обставинах»; «умисне вбивство з хуліганських мотивів»; «небезпечні для життя тілесні ушкодження».*

Серед багатокомпонентних юридичних термінів особливе місце посідають синтаксичні моделі предикативного типу: *«норми права, що*

надають повноваження»; «норми права, що зобов'язують злочин, скоєний через необережність»; «злочин, скоєний умисно»; «громадяни, що мають обмежену дієздатність»; «умисне убивство жінки, яка завідомо для винного була в стані вагітності»; «умисне вбивство, вчинене з особливою жорстокістю»; «умисне вбивство, вчинене в стані сильного щиросердечного хвилювання».

За семантикою розрізняють багатозначні й однозначні терміни. Не дивлячись на те, що багатозначність або синонімія має негативний вплив на розвиток української юридичної термінології в цілому, певний прошарок українських юридичних термінів використовується для позначення декількох понять, які є суміжними. Наприклад: *процес, покарання, вирок*. При цьому розрізняють й однозначні терміни, які використовуються для позначення лише одного поняття [Проценко 2010, с. 95]. Наприклад: *аболіція, конституція, континуїтет*.

2.2.2. Види і класи англійських юридичних термінів

Ядерна частина англійської юридичної терміносистеми не є тематично однорідною і являє собою широкий спектр термінів, які різняться за структурними, тематичними і семантичними параметрами.

До першої з груп англійської юридичної терміносистеми належать термінологічні одиниці, які мають структурно-семантичні відповідники в інших мовах, що свідчить про їх інтернаціональний характер ужитку [Bryan 2004, с. 50]. Наприклад, «*suicide*», «*penitentiary*», «*impeachment*», «*recidivist*».

До другої з груп англійської юридичної терміносистеми відносять термінологічні одиниці, які використовуються виключно юристами, мають вузький спектр використання і залишаються невідомими звичайним носіям англійської мови. Наприклад: «*second lien*» (наприклад, у юридичному документі «Підтвердження і згода на реалізацію другого залогового права»),

«*mittimus*» (наприклад, у юридичному документі «Ордер на арешт»). Використання подібної термінології жорстко регламентується в юриспруденції [Томсон 2010, с. 21].

До третьої з груп англійської юридичної терміносистеми відносять латинські термінологічні одиниці, які використовуються в юриспруденції англосовних країн [Івакіна 2011, с. 279]. Наприклад: «*de facto*», «*non-compos*», «*viva voce*».

До четвертої з груп англійської юридичної терміносистеми відносять так звані «конституенти», які практично відносяться до загальноживаної лексики, проте мають певне «тематичне забарвлення». Оскільки межа між ядерною частиною англійської юридичної терміносистеми і її периферійною частиною досить динамічна, в ній діють процеси термінологізації і детермінологізації, які свідчать про взаємодію термінологічної і нетермінологічної лексики в межах англійської юридичної терміносистеми [Івакіна 2011, с. 280].

До п'ятої з груп або так званої периферійної зони англійської юридичної терміносистеми відносять термінологічні одиниці, які можуть однаково використовуватися звичайними носіями англійської мови і спеціалістами в області права вузького профілю. Наприклад, «*lawyer*», «*offence*», «*legislation*», «*The Civil Code*», «*The Criminal Code*», «*court*», «*legislature*».

Провідне місце в англійській юридичній терміносистемі, головним чином, в її периферійній зоні займають лексичні одиниці, які є відображенням етнокультурних понять в системі права – юридичні реалії. На відміну від унормованої англійської юридичної термінології вони не мають відповідників в жодній мові світу. На інші мови вони можуть передаватися виключно за допомогою описового перекладу, оскільки інші відомі прийоми перекладу не сприяють досягненню мети передачі їх змісту. Дана група термінологічних одиниць є відображенням політичних, економічних, політичних, історичних і інших асоціативних національних особливостей, які стали частиною юриспруденції [Simpson 1973, с. 61-67].

Наприклад, ім'я «*John Doe*» використовується для позначення в юридичних документах будь-якої особи, – «*John Doe, a minor child, by and through his next friend Jane Doe*» (наприклад, у документі судової справи про розповсюдження дитячої порнографії Федерального Суду Першої Інстанції США, округ Каліфорнія).

Ще однією подібною реалією є ім'я «*John Hancock*», яке в контексті використання у юридичних документах має значення «підпис, зроблений власноруч».

Зустрічаються в англійській юридичній системі й інші подібні юридичні реалії, наприклад, «*Jim Crow laws*» – закони, спрямовані на протидію дискримінації темношкірих людей.

Іншою особливістю англійських термінологічних одиниць, які відображають етнографічні реалії, є використання фамілій. Практично усі вони використовуються в американській правовій системі, наприклад «*Hatch Law*» – закон, який забороняє держслужбовцям приймати участь у політичних кампаніях; «*Bakke Case*» – справа Баккі, після розгляду якої Верховний Суд США постановив, що університет не має права відмовляти студентові у вступі на основі необхідності вступу представника іншої раси.

Серед етнокультурних юридичних термінів також зустрічаються термінологічні одиниці, які були елементами розмовної лексики. Наприклад, «*Nine old men*» – Верховний Суд США, який складається з дев'яти осіб, які призначаються на посаду пожиттєво.

Таким чином, аналіз англійської юридичної терміносистеми показав, що окрім ядра загальної юридичної термінології, в даній системі існує також периферійна лексика, яка складається з термінологічних одиниць, що використовуються юристами і простими людьми, у тому числі з юридичних реалій англійської юридичної терміносистеми.

РОЗДІЛ 3

АСПЕКТИ ПЕРЕКЛАДУ ДОКУМЕНТІВ СТРАХОВОЇ ГАЛУЗІ ТА ЇХ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

3.1. Загальна характеристика документів страхової галузі в Україні

3.1.1. Класифікація страхових документів в Україні

Регулювання правових відносин між страховиками і страхувальниками здійснюється на основі договору страхування. В межах чинного законодавства більшості країн світу договір страхування являє собою основний юридичний документ, який регулює правові відносини між сторонами у сфері страхування і являє собою письмову угоду страховика і страхувальника, що встановлює, змінює або розриває правові взаємовідносини [Фисун 2011, с. 76].

Якщо казати про класифікаційні характеристики договорів страхування, слід зазначити, що їх головною класифікаційною характеристикою є вид страхування. Другорядними класифікаційними характеристиками виступають основа страхування, сторони страхування, порядок сплати страхової премії, термін дії договору.

За видами страхування розрізняють особисте страхування, майнове страхування, страхування підприємницького ризику та співстрахування.

Особисте страхування. Особисте страхування являє собою одну з найпоширеніших і найважливіших галузей страхування. Галузь особистого страхування займається страхуванням інтересів громадян щодо їх життєдіяльності, працездатності та здоров'я. Вона охоплює регулювання страхового захисту фізичних осіб та слугує інструментом зміцнення ними досягнутого сімейного добробуту [Фисун 2011, с. 84].

За особистим страхуванням найрозповсюдженими та тими, які стали предметом нашої вибірки є договір добровільного страхування життя, договір добровільного медичного страхування, договір добровільного страхування на

випадок хвороби, договір добровільного страхування від нещасних випадків, договір страхування подорожуючих за кордон.

Об'єктом *договору добровільного страхування життя* виступає життя людини. Суб'єктами договору добровільного страхування життя виступають страхувальник та страховик. Іншими класифікаційними характеристиками договору добровільного страхування життя є добровільна основа страхування, укладення договору з фізичними особами, довгостроковий термін укладення, одноразова виплата страхової премії в межах одного страхового випадку [Фисун 2011, с. 84].

Об'єктом *договору добровільного медичного страхування та договору добровільного страхування на випадок хвороби* виступає страховий ризик, що має відношення до витрат на лікувально-діагностичні послуги, необхідність в яких виникає у разі страхового випадку. Суб'єктами даних договорів виступають: страхувальник, страховик та медичні заклади, який уклали договори зі страховиками в якості асистуючих компаній. Другорядними класифікаційними характеристиками зазначених договорів страхування є добровільна основа страхування, довгостроковий термін укладення, одноразова виплата страхової премії в межах одного страхового випадку. Специфічною класифікаційною характеристикою є можливість укладення таких договорів страхування як з фізичними, так і з юридичними особами [Фисун 2011, с. 88].

Об'єктом *договору добровільного страхування від нещасних випадків* виступає страховий ризик шкоди здоров'ю або смерть застрахованої особи внаслідок нещасного випадку, зазначеного в договорі страхування. Суб'єктами договору добровільного страхування життя виступають страхувальник та страховик. Другорядними класифікаційними характеристиками договору добровільного страхування від нещасних випадків є добровільна основа страхування, довгостроковий термін укладення, одноразова виплата страхової премії в межах одного страхового випадку [Фисун 2011, с. 86].

Об'єктами *договору добровільного страхування подорожуючих за кордон* виступають ризик витрат на медичні послуги та ризик витрат, що пов'язаний з

відповідальністю перед третіми особами. Суб'єктами договору добровільного страхування подорожуючих за кордон виступають страхувальник і страховик. Другорядними класифікаційними характеристиками зазначених договорів страхування є добровільна основа страхування, укладення договору виключно з фізичними особами, короткостроковий термін укладення, одноразова виплата страхової премії в межах одного страхового випадку.

Майнове страхування. Майнове страхування являє собою галузь страхової діяльності, де майно в різних його формах є об'єктом страхових правовідносин між страховиком і страхувальником. Згідно усіх видів майнового страхування страховик несе відповідальність за заподіяну пряму фізичну шкоду майновим цінностям страхувальника [Фисун 2011, с. 96].

За майновим страхуванням найрозповсюдженими та тими, які стали предметом нашої вибірки є договір добровільного страхування наземного транспорту, договір обов'язкового страхування наземного транспорту, договір комплексного страхування наземного транспорту, договір страхування іпотеки, договір добровільного страхування майна.

Об'єктами *договору добровільного страхування наземного транспорту, договору обов'язкового страхування наземного транспорту та договору комплексного страхування наземного транспорту* виступають ризики, пов'язані з завданням шкоди наземному транспорту внаслідок ДТП, пожежі та стихійних явищ, протиправних дій третіх осіб. Суб'єктами зазначених видів договорів є страхувальник і страховик. Другорядними спільними класифікаційними характеристиками зазначених договорів є довгостроковий термін укладення договору, одноразова виплата страхової премії в межах одного страхового випадку. Специфічними класифікаційними характеристиками зазначених видів договорів страхування є основа страхування, сторони страхування, обсяг страхового покриття. Наприклад, договір обов'язкового страхування наземного транспорту може укладатися лише з юридичними особами, є у такому випадку обов'язковим і окрім зазначених вище ризиків передбачає страхування відповідальності власника

наземного транспорту. Якщо розглянути договір добровільного страхування наземного транспорту та договір комплексного страхування наземного транспорту, їх специфічною класифікаційною характеристикою виступає обсяг страхового покриття, іншими словами перший вид договору може охоплювати страхування від одного ризику, у той час, як другий вид договору передбачає страхування виключно від усіх ризиків [Фисун 2011, с. 99].

Об'єктами *договору страхування іпотеки* виступають ризики, пов'язані з завданням шкоди нерухомості, яка є предметом іпотеки внаслідок стихійного лиха, пожежі, будівництва сусідніх об'єктів, виробничих аварій, аварій в системах постачання тепла, газу, води та ін. Суб'єктами договору страхування іпотеки виступають страховик і страхувальник. Другорядними класифікаційними характеристиками даного виду договору є довгостроковий термін укладення договору, добровільна основа укладення договору, виплата страхової премії в межах одного страхового випадку. Специфічною класифікаційною характеристикою договору страхування іпотеки є можливість його укладення з фізичними та юридичними особами. Проте в разі укладення такого договору з юридичними особами, предметом іпотечної застави виступає комерційна нерухомість.

Об'єктом *договору добровільного страхування майна* виступає ризик завдання шкоди рухомому та нерухомому майну власників внаслідок подій, які зазначені в договорі страхування. Суб'єктами даного виду договору є страхувальник і страховик. Другорядними класифікаційними характеристиками даного виду договору є короткий строк укладення договору, добровільна основа укладення, одноразова виплата страхової премії в межах одного випадку. Специфічною класифікаційною характеристикою договору добровільного страхування іпотеки є можливість укладення з фізичними та юридичними особами.

Страхування підприємницького ризику. Діяльність підприємства пов'язана з численними ризиками. Рівень їх впливу збільшується за ринкових умов. До страхування підприємницьких ризиків відносять усю підприємницьку

діяльність страхувальника, яка передбачає інвестицію грошових коштів у виробництво, виконання робіт або надання послуг з метою подальшого отримання прибутку. Відповідальність страховика полягає у відшкодуванні страхувальнику шкоди чи грошових витрат, що виникли як наслідок непередбачених несподіваних обставин під час здійснення підприємницької діяльності [Яворська 2008, с. 210].

За страхуванням підприємницького ризику в Україні найтипівішим договором страхування є договір обов'язкового страхування відповідальності організацій, який у тому числі став предметом нашої вибірки. До нашої вибірки не були включені інші види типових розповсюджених договорів, які відносяться до страхування підприємницьких ризиків, такі як, наприклад, договір страхування кредитних ризиків, договір страхування депозитів через умовний характер їх класифікаційних ознак, оскільки більшість з них може укладатися не тільки в контексті підприємницької діяльності, а й з фізичними особами в контексті споживчих потреб.

Об'єктом договору обов'язкового страхування відповідальності організацій виступає майновий інтерес застрахованої юридичної особи, який пов'язаний з відповідальністю за відшкодування нею шкоди, спричиненої третім особам. Суб'єктами даного виду договору виступають страхувальник і страховик. Другорядними класифікаційними характеристиками даного виду договору є довгий строк укладення договору, обов'язкова основа укладення, одноразова виплата страхової премії в межах одного випадку. Специфічною класифікаційною характеристикою договору обов'язкового страхування відповідальності є можливість його укладання лише з юридичними особами.

Перестраховання та співстраховання. Перестраховання являє собою різновид страхування, яке передбачає страхування страховика. З даної точки зору перестрахованню притаманні всі ознаки страхування як економічної категорії. У свою чергу, співстраховання являє собою різновид страхування, де страхування одного об'єкту за одним договором здійснюють два та більше

страховиків визначеними частками за попередньою згодою страхувальника. [Архіпов 2016, с. 192].

До нашої вибірки не потрапили договори перестраховання та співстрахування, оскільки вони мають порівняно вузьке застосування в Україні, у тому числі переважна більшість їх класифікаційних характеристик є умовною і змінюється в залежності від умов укладання таких договорів.

Аналіз класифікаційних характеристик типових українських договорів страхування, які у тому числі потрапили до нашої вибірки, дають змогу зробити висновок, що їх відносно точна класифікація можлива лише за одною класифікаційною характеристикою, а саме за видом страхування. Другорядні класифікаційні ознаки договорів страхування мають здебільшого умовний характер, тому що в залежності від умов укладання договорів страхування їх класифікаційні ознаки можуть змінюватися або бути спільними для більшості договорів страхування з різними об'єктами страхування та які функціонують у різних підгалузях страхування.

3.1.2. Структура типового договору страхування

Якщо розглянути типовий договір страхування з точки зору його структури, можна виділити наступні основні секції, які він у себе включає:

- 1) декларативна частина (перша сторінка договору страхування);
- 2) перелік визначень, які фігурують у договорі;
- 3) основні положення договору страхування;
- 4) перелік виключень;
- 5) індосамент або додаткова угода страхування.

Декларативна частина. Декларативна частина, як правило, містить інформацію стосовно страхувальника та страховика; вказує на ризики, які підлягають страхуванню; перелік обмежень; період дії договору страхування; розмір страхового внеску, розмір страхової суми.

Якщо у якості прикладу розглянути Договір добровільного страхування наземного транспорту, декларативна частина такого договору буде містити опис транспортного засобу (дата виробництва, модель, VIN-код), який підлягає страхуванню; дані страхувальника; розмір щомісячного страхового внеску; розмір страхової суми, що сплачується при настанні страхового випадку.

Якщо у якості прикладу розглянути Договір добровільного страхування життя, декларативна частина такого договору буде містити персональні дані страхувальника, дані страховика, розмір щомісячного страхового внеску, розмір страхової суми.

Перелік визначень, які фігурують у договорі страхування. Більшість договорів страхування містять визначення суб'єктів та об'єктів договору страхування. Даний перелік може бути оформлений у вигляді окремої частини договору страхування або у вигляді доповнюваної / адитивної частини іншої секції такого договору.

Основні положення договору страхування. Основні положення договору страхування являють собою умови, які визначають або обмежують дії страховика та страхувальника в рамках укладеної угоди. Якщо умови положень договору не виконуються страхувальником, страховик має право відхилити запит стосовно виплати страхової суми у разі настання страхового випадку.

Перелік винятків. Винятки в договорі страхування застосовуються з метою вилучення зі страхового покриття певних випадків, видів збитку, видів майна.

Якщо у якості прикладу розглянути Договір добровільного страхування наземного транспорту типовими виключеннями зі страхового покриття будуть збитки у результаті зносу транспортного засобу чи його комплектуючих під впливом природніх факторів.

Якщо у якості прикладу розглянути Договір добровільного страхування майна типовим виключенням зі страхового покриття можуть бути окремі будови на території нерухомого майна (наприклад, гараж на території

приватного будинку) або майно, яке знаходиться у нерухомості, що підлягає страхуванню.

Індосамент, або додаткова угода страхування. Індосамент або додаткова угода страхування призначені для зміни чи доповнення раніше погоджених умов укладеного договору страхування. У тому числі, індосамент може застосовуватися, якщо страхувальник виявив бажання змінити мову договору при поновленні терміну дії раніше укладеного договору страхування.

3.1.3. Лексико-граматичні особливості українського та англійського договору страхування

Відповідно до Закону України «Про страхування» під поняттям «страхування» розуміють вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів [Про страхування. Закон від 07.03.1996 № 85/96-ВР].

Визначення поняття «страхування» в англо-саксонській системі права у порівнянні з його визначенням в системі українського права має спільні та відмінні риси та виглядає наступним чином: *«Insurance – the business of insuring persons or property; coverage by contract whereby one party undertakes to indemnify or guarantee another against loss by a specified contingency or peril»* [Merriam Webster, Definition of insurance]. Страхування – це підприємницька діяльність по страхуванню осіб або майна, скріплена договором страхування, згідно якого одна сторона бере на себе відповідальність по відшкодуванню або надає гарантії відшкодування іншій стороні збитків, які були спричинені певними непередбачуваними обставинами чи небезпекою.

Головною спільною рисою у визначенні поняття «страхування» у двох правових системах є те, що страховий договір виступає основним елементом страхування.

Слід звернути увагу, що як страхові договори української правової системи, так і страхові договори англо-саксонської правової системи мають певні спільні та відмінні лексичні й граматичні характеристики.

Страхові договори обох правових систем можна віднести до офіційно-ділового стилю. Документам страхової галузі притаманні наступні параметричні характеристики:

1) високий рівень регламентованості тексту, а саме визначений запас засобів вираження і способів їх творення;

2) офіційність викладу, а саме строгість викладу, вживання лексики у прямому значенні, відсутність образності викладу;

3) безособовість, а саме уникнення вживання особових форм;

4) регулювально-імперативний характер викладу;

5) документальність викладу;

6) стислість викладу;

7) висока стандартизація вживання термінологічної лексики [Крупнов 1984, с. 103];

Документам страхової галузі обох правових систем притаманний узус великої кількості канцелярських кліше. Наприклад: «встановлених законодавством – *established by law*»; «в порядку і розмірах, передбачених законодавством – *in such manner and in such amounts as are prescribed by law*»; «в обсязі та в порядку, передбаченими цими умовами – *to the extent and in the manner prescribed by this Contract*»; «в період та у місці дії Договору – *during the period and in place provided under the terms of this Contract*». Крім того, консервативність лексики, складний синтаксис, вживання великої кількості модальних слів із розпорядчою семантикою, переважання вжитку дієслівних форм теперішнього часу, пасивного стану, вживання великої кількості складносурядних (єднальних, протиставних, зокрема розділових) і

складнопідрядних (підрядно-з'ясувальних) речень можна віднести до спільних лексико-граматичних особливостей документів страхування.

Розглянемо лексико-граматичні особливості, які є спільними для україномовних і англomовних договорів страхування спочатку на прикладах умов наступних українських договорів страхування, а саме: Договору комплексного страхування подорожуючих; Договору обов'язкового страхування відповідальності організацій, що надають послуги з аеронавігаційного обслуговування, за шкоду, заподіяну третім особам; Договору добровільного страхування майна; Договору добровільного страхування життя:

1. *«З урахуванням обставин події, що відбулась, Страховик має право вимагати додаткові документи для підтвердження факту та обставин настання страхового випадку, визначення розміру страхової виплати. Якщо на дату закінчення строку дії Договору Застрахована особа ще перебуває за кордоном, і її стан вимагає невідкладної медичної допомоги, але за медичним висновком особа не підлягає репатріації (евакуації) в країну постійного проживання, то Страховик відшкодовує витрати на подальше невідкладне стаціонарне лікування Застрахованої особи за кордоном терміном не більше п'ятнадцяти календарних днів, за умови, що такі витрати не виходять за межі страхової суми».* – вживання складнопідрядного (підрядно-з'ясувального) речення, складносурядних (єднального і протиставного) речень, переважне вживання дієслівних форм теперішнього часу.

2. *«Якщо медична допомога Застрахованій особі була надана без участі Асистансу Страховика та медичний заклад відмовляється від отримання повної або часткової гарантії від Асистансу, Страхувальнику (Застрахованій особі) необхідно здійснити такі витрати самостійно та звернутися до Страховика за відшкодуванням цих витрат згідно п.2.9.2. Договору страхування».* – вживання складносурядного (єднального) речення, вживання дієслівної форми теперішнього часу, вживання пасивного стану, вживання модального слова з розпорядчою семантикою.

3. *«Усі документи, що надаються в копіях, повинні бути засвідчені підписом уповноваженої особи та печаткою страхувальника (у разі її наявності) - для юридичних осіб або підписом страхувальника – для фізичних осіб».* – вживання складнопідрядного (підрядно-з'ясувального) речення, вживання модального слова з розпорядчою семантикою, вживання пасивного стану.

4. *«Після виплати страхового відшкодування до Страховика переходить у межах фактичних витрат право вимоги, яке Страхувальник має до особи, відповідальної за заподіяний збиток. Страхувальник зобов'язаний передати Страховику усі наявні у нього документи і надати йому усю наявну інформацію, необхідну для здійснення Страховиком права вимоги, що перейшло до нього. Якщо Страхувальник без письмової згоди Страховика відмовиться від таких прав або здійснення цих прав виявиться неможливим з вини Страхувальника, то Страховик звільняється від зобов'язання виплачувати страхове відшкодування або його частину».* – вживання складнопідрядного (підрядно-з'ясувального) речення, вживання складносурядних речень (єднального і розділового), вживання модального слова з розпорядчою семантикою, переважне вживання дієслівних форм теперішнього часу.

5. *«У разі дострокового припинення дії Договору на вимогу Страхувальника, у термін, що перевищує 14 календарних днів з дня його укладання, Страховик повертає йому викупну суму, що дорівнює 1 грн. на кожному році дії Договору. В разі дострокового припинення дії Договору страхування, Страхувальник зобов'язаний сплатити Страховику штраф у розмірі 1 грн. Для отримання викупної суми Страхувальник повинен надати наступні документи: а) заяву на отримання викупної суми встановлено зразка; б) оригінал Договору страхування життя; в) копії паспорта та ідентифікаційного номера; г) реквізити розрахункового рахунку. Страховик повинен у 15-денний термін здійснити виплату викупної суми. За несвоєчасне здійснення виплати викупної суми Страховик несе відповідальність у розмірі 0,01% облікової ставки НБУ за кожен день прострочення виплати».* –

вживання складнопідрядних (підрядно-з'ясувальних) речень, переважне вживання дієслівних форм теперішнього часу, вживання модальних слів з розпорядчою семантикою.

Розглянемо детально лексико-граматичні особливості, які є спільними для україномовних і англomовних договорів страхування на прикладах умов наступних англomовних договорів страхування, а саме Life insurance contract; Insurance product distribution agreement; Agreement pertaining to a split dollar life insurance arrangement:

1. *«Premiums are payable until the policy anniversary when the Life or Lives Insured reach Attained Insurance Age 100. If all premiums due until the policy anniversary when the Life or Lives Insured reach Attained Insurance Age 100 are paid, the Coverage becomes paid-up, which means no more premiums will be due or payable on the Coverage».* – вживання складносурядних речень (сполучниковий зв'язок), вживання складнопідрядного речення, переважне вживання дієслівних форм теперішнього часу, вживання пасивного стану.

2. *«Upon termination of this Agreement, all prospectuses, sales promotion materials, advertising, circulars, and documents relating to the Products (including, but not limited to, blank policy forms and applications) must be promptly returned to the applicable Insurance Company or destroyed».* – вживання модального слова з розпорядчою семантикою.

3. *«All money payable in connection with the Products, whether as premium or otherwise, and whether paid by or on behalf of the owner of any Product or anyone else having an interest in the Products, is the exclusive property of the appropriate Insurance Company and will be drawn payable to Massachusetts Mutual Life Insurance Company, MML Bay State Life Insurance Company, or C.M. Life Insurance Company, as appropriate».* – вживання складносурядних речень (сполучниковий, розділовий зв'язок), вживання пасивного стану, вживання теперішнього часу.

4. *«Executive shall have the right to specify initially the Amount, which shall not be more than 5 times Executive's Compensation. Executive may thereafter*

increase the Amount as of April 1 of any subsequent year. If Executive is not then insurable at standard rates, the additional rating shall be paid by the Company. Any increase in the Amount shall be not less than \$50,000». – вживання модального слова з розпорядчою семантикою, вживання складнопідрядного речення, вживання безсполучникового сурядного речення, вживання теперішнього часу, вживання пасивного стану.

5. *«If a beneficiary who is entitled to receive a payment from the Company under this Agreement is physically or mentally incapable of personally receiving and giving a valid receipt for any payment due, the payment may be made to the beneficiary's legal representative, the person's spouse, son, daughter, parent, brother, sister or other person deemed by the Company to have incurred expense for the person otherwise entitled to payment».* – вживання складнопідрядного речення, вживання модального слова з розпорядчою семантикою, вживання пасивного стану.

Якщо розглянути відмінні характеристики англomовних договорів страхування від україномовних, слід звернути увагу, що їм притаманний узус великої кількості герундіальних і інфінітивних оборотів, вживання майбутнього часу поряд з теперішнім. Це можна побачити на прикладах умов наступних англomовних договорів страхування, а саме Insurance Services Agreement; Indemnification and Insurance Matters Agreement, Insurance Receivable Agreement; Primary Mortgage Insurance Agreement:

1. *«Any undertaking by either of the Parties not to do any act or thing shall be deemed to include an undertaking not to permit or suffer or assist the doing of that act or thing».* – вживання герундію, інфінітивних зворотів.

2. *«If an Indemnifying Party fails to assume responsibility for managing the defence of a Third-Party Claim, or fails to notify an Indemnitee that it will assume responsibility as provided in Section 1.5(a), such Indemnitee may manage the defence of such Third-Party Claim».* – вживання герундію, інфінітивних зворотів, вживання майбутнього часу поряд з теперішнім.

3. *«Adaptec and Roxio will cooperate with each other in all respects, and they shall execute any additional documents which are reasonably necessary, to effectuate the provisions of this ARTICLE II».* – вживання майбутнього часу поряд з теперішнім, вживання інфінітивних зворотів.

4. *«The parties agree that cost overruns associated with completion of the Capital Plan will be funded from the Trust Estate; provided that such cost overruns do not arise from a change in the scope of the repairs and/or replacements outlined in the Capital Plan».* – вживання майбутнього часу поряд з теперішнім.

5. *«Upon any such holding that any provision of this Agreement is null, void or unenforceable, the parties will negotiate in good faith to modify this Agreement so as to effect the original intent of the parties as closely as possible in an acceptable manner to the end that the transactions contemplated by this Agreement are consummated to the extent possible».* – вживання герундію, вживання майбутнього часу поряд з теперішнім, вживання інфінітивних зворотів.

Проаналізувавши лексико-граматичні особливості україномовних і англійських документів страхування, можна зробити висновок, що попри належність до різних правових систем та відмінності української та англійської мови загалом, документи страхової галузі мають більше спільних лексико-граматичних характеристик, ніж відмінних. Більшість мовних відмінностей англійських договорів страхування від україномовних є суто граматичними і більшість таких відмінностей зумовлена відсутністю деяких граматичних категорій англійської мови в українській (герундій, інфінітивні звороти).

3.2. Переклад договорів страхування та їх юридичної термінології

3.2.1. Труднощі перекладу договорів страхування

Переклад документів страхової галузі, як і юридичний переклад загалом, передбачає наявність певних суттєвих семіотичних обмежень для перекладача.

Юридична мова являє собою мову, яка складається з комунікативних формул, є досить важкою для розуміння, архаїчною. Юридичний дискурс є культурно опосередкованим, юридичні тексти мають особливий прагматичний статус.

З формальної точки зору, як було зазначено вище, юридична мова є архаїчною та підлягає суворим стилістичним умовностям, а також високо кодифікованим жанровим структурам. У юридичних документах, у тому числі документах страхової галузі існують жорсткі обмеження на всіх рівнях, починаючи від макроструктури усього тексту і завершуючи обмеженнями у виборі мовних форм. Спостерігається систематичне вживання стандартизованих форм, часто архаїчних і таких, що не зустрічаються у звичайній текстовій практиці, серед них кліше, слів-зв'язок для забезпечення як анафоричного і катафоричного, так і гомофоричного та міжтекстового посилення [Gotti 1991, с. 105-110]. Це стали шаблони мови, які допускають незначну видозміну у формі або зовсім її не допускають [Baker 1992, с. 63]. Іноді їх називають «рутинами» [Natim 1997, с. 190].

Крім того, на відміну від інших дискурсів, юридичний дискурс за своїм викладом інформації є заплутаним, що відображає складність юридичного мислення і аргументації, у тому числі йому притаманна багатослівність і пишномовність, що традиційно асоціюється з юридичними професіями [Melinkoff 2004, с. 25].

При перекладі стали юридичні шаблони у переважній більшості випадків передаються за допомогою паралельних шаблонів, які існують у правовій системі мови перекладу.

Інша складність перекладу текстів страхової галузі зумовлена саме заплутаністю викладу інформації, що не тільки ускладнює задачу декодування, а й вимагає високих герменевтичних зусиль від перекладача, які виходять далеко за рамки звичайного декодування та інтерпретації, які властиві перекладу інших видів тексту.

Мова документів страхової галузі є більш зрозумілою професійним юристам, компетенція у герменевтиці яких є їх основною навичкою, і менш

зрозумілою перекладачеві, який під час перекладу зустрічається з ризиком вийти за межі власної професійної компетенції.

Крім того, процес перекладу документів страхової галузі ускладнюється культурологічною опосередкованістю юридичного дискурсу, який визначає суттєві відмінності в категоріях і поняттях між правовими системами, що допускає наявність деякого ступеню неспільномірності між юридичними текстами мови оригіналу й перекладу [Garzone 1996, с. 4].

Що стосується прагматичного статусу текстів страхової галузі, він головним чином пов'язаний з їх перформативністю. Такі тексти не тільки описують, повідомляють або вказують на факти, інформацію і аргументи, але і володіють властивістю виконувати юридичні дії та накладати зобов'язування [Garzone 1996, с. 4].

Складність юридичного дискурсу і його прагматичний статус допомагають пояснити, чому історично склалося так, що підходи до юридичного перекладу були головним чином зосереджені на збереженні тексту оригіналу в мові перекладу, а не на ефективну передачу його змісту мовою перекладу згідно з реаліями правової системи мови перекладу [Garzone 1996, с. 4].

Вирішальним аспектом перекладу текстів страхової галузі є питання застосування концепції юридичної еквівалентності. Короткий огляд перекладацьких прийомів, які застосовуються в реальній практиці юридичного перекладу, дає підстави вважати, що юридичний переклад головним чином зосереджений на прагматичному статусі тексту. Огляд юридичної сили тексту оригіналу і відповідно тексту перекладу дає підстави стверджувати, що концепція пошуку юридичних еквівалентів хоча й розповсюджена, проте виключно вона не може застосовуватися при перекладі. Це дає підстави стверджувати, що перекладач використовує різні прийоми перекладу. Крім того, різні категорії юридичних текстів можуть мати різні прагматичні властивості, відповідно потребувати використання різних прийомів перекладу [Garzone 1996, с. 4].

Аналізуючи документи страхової галузі, ми дійшли висновку, що при їх перекладі перекладач має додатково звертати увагу на їх специфічні якісні характеристики:

Умови договору страхування мають тлумачитися відповідно до намірів сторін. У договорі страхування «суттєвим фактом» є будь-який факт, який може вплинути на мислення страховика при прийнятті рішення стосовно прийняття чи неприйняття ризику. Якщо страхувальнику відомий такий факт, він має повідомити про нього у формі пропозиції при укладанні договору. Немає необхідності наголошувати на тому, що при замовчуванні такого факту, страховик має право відмовитися від власної відповідальності, оскільки відомо, що будь-яка інформація, яка запрошується у страхувальника у формі пропозиції є суттєвою при укладанні страхового договору. Страховий договір між страховиком і страхувальником являє собою договір між сторонами. Оскільки страховик приймає на себе зобов'язання щодо компенсування збитків страхувальнику у разі настання страхового випадку, умови договору страхування повинні мати точне тлумачення для визначення ступені відповідальності страховика. При цьому страховик має діяти відповідно до встановлених чинним законодавством обмежень або умов договору, які безпосередньо прописані в ньому. Відповідно до цього, перекладач зобов'язаний точно передати умови договору мовою перекладу, з метою уникнення введення в оману сторін договору. Викриття суттєвого спотворення інформації при перекладі матиме значні наслідки для страховика і страхувальника у разі виникнення спору.

До договорів страхування застосовується правило «contra proferentem». Обов'язком перекладача є передача змісту умови договору страхування мовою перекладу таким чином, як їх розуміли сторони договору. При наявності сумнівів щодо коректного тлумачення умов договору страхування, вони мають тлумачитися «contra proferentem» по відношенню до страховика.

Тягар доказу утаєння «суттєвих фактів». При перекладі договору страхування перекладач повинен мати на увазі, що якщо є місце утаєння фактів зі сторони страхувальника, тягар доказу утаєння «суттєвих фактів» покладатиметься на страховика. Таким чином, перекладач зобов'язаний перекладати подібні пункти договору виключно з зазначеної позиції.

Результати здійсненого аналізу дають підстави зробити висновок, що труднощі для перекладу документів страхової галузі становлять суттєві семіотичні обмеження для перекладача, важкі для розуміння і архаїчні кліше, культурологічна опосередкованість (суттєві відмінності між правовими системами мови оригіналу й перекладу), прагматичний статус текстів страхової галузі, заплутаність викладу інформації, питання застосування концепції юридичної еквівалентності, специфічні якісні характеристики таких документів.

3.2.2. Проблема правової еквівалентності юридичної термінології у структурі українського та англійського договору страхування

Страхування являє собою юридичний продукт. Юридичний продукт зазнає значного впливу зі сторони юридичного середовища, у якому він функціонує. Відповідно до норм міжнародного права, до документів страхової галузі застосовується законодавство тієї країни, де був укладений такий документ. Звідси можна зробити висновок, що в залежності від країни, де здійснюється страхування того чи іншого об'єкту, сутність такого страхування, як юридичного продукту може мати спільні та відмінні риси згідно з чинним законодавством відповідної країни.

Відповідно, якщо порівнювати специфіку страхування у межах аналогічних україномовних та англійськомовних договорів страхування, можна зробити висновок, що вона матиме певні відмінності, оскільки функціонує у різних юридичних середовищах та формується в рамках різного законодавства.

Така ситуація є певною перепорою до надання страховиками послуг страхування на міжнародному рівні, а також становить собою проблему збереження правової еквівалентності при перекладі україномовних договорів страхування на англійську мову у разі, коли це необхідно.

Відповідно до цього, не менш актуальним підґрунтям для розвідки є правова еквівалентність юридичної термінології у структурі україномовного та англійського договору страхування.

У якості матеріалів для проведення порівняльного аналізу правової еквівалентності юридичної термінології нами було відібрано аналогічні україномовні та англійські договори страхування, а саме Договір добровільного страхування життя та Life insurance contract; Договір добровільного страхування наземного транспорту та Comprehensive vehicle insurance:

У даному випадку інтерес для розвідки являють собою терміни, що визначають юридичні явища та дії, суб'єкти та об'єкти страхування при подальшому тлумаченні іншою мовою яких виникає ризик повного чи часткового звільнення від відповідальності однієї зі сторін.

Розглянемо відмінності у правовій еквівалентності юридичних термінів на прикладі україномовного Договору добровільного страхування життя та англійського Life insurance contract. У контексті порівняльного аналізу інтерес з точки зору якісних характеристик викликає термін «страховий ризик» та його відповідник в англійському договорі страхування «insured risk». Якщо звернутися до визначення цього терміну в україномовному Договорі добровільного страхування життя, воно буде наступним: «*Страховий ризик – певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання*». Визначення англійського відповідника в аналогічному англійському договорі страхування є наступне: «*Insured risk is the risk against which insurance is taken out. (Страховий ризик – це ризик, на який розповсюджується дія страхування)*». Порівнюючи ці два визначення еквівалентних за лексичним значенням термінів, можна виділити

відмінності між ними за їх якісними характеристиками з юридичної точки зору, а саме англomовне визначення терміну «страховий ризик» вказує на меншу кількість параметричних ознак та не вказує на обставини його настання.

Розглянемо наступні термінологічні пари. Україномовний термін «застрахована особа» та англomовний відповідник «*insured person*». Якщо звернутися до визначення цього терміну в україномовному Договорі добровільного страхування життя, воно буде наступним: «*Застрахована особа – фізична особа віком від 18 до 70 років, про страхування якої укладено договір страхування, яка може набувати прав і обов'язків Страхувальника згідно з договором страхування*». Визначення англomовного відповідника в аналогічному англomовному договорі страхування є наступне: «*Insured person means a person the insurance risk related to whom is insured (Застрахована особа – це особа, з якою пов'язаний застрахований ризик)*». Аналогічно першому прикладу, ці два лексично еквівалентні відповідники мають відмінні характеристики з точки зору якісних характеристик. Визначення терміну «застрахована особа» в україномовному Договорі добровільного страхування життя вказує на вікові характеристики такої особи, на права і обов'язки, які вона може набувати. Визначення еквівалента даного терміну в англomовному Life insurance contract вказує лише на одну якісну характеристику і має менш конкретизований юридичний зміст.

Україномовний термін «період страхування» та англomовний відповідник «*insurance period*». Якщо звернутися до визначення цього терміну в україномовному Договорі добровільного страхування життя, воно буде наступним: «*Страховий період – це період часу протягом дії Договору страхування, за який Страхувальник, шляхом перерахування коштів на поточний рахунок Страховика, сплачує страховий платіж*». Визначення англomовного відповідника в аналогічному англomовному договорі страхування є наступне: «*Insurance period is a period of time according to which the insurance premiums shall be calculated (Страховий період – це період, протягом якого розраховується виплата страхових внесків)*». Незважаючи на лексичну

відповідність, визначення україномовного терміну з точки зору права більш конкретизоване, оскільки включає в себе характеристику стосовно методу сплати страхового внеску, вказує на відповідність строку дії страхового періоду строку дії страхового договору. Визначення англomовного терміну базується лише на характеристиці стосовно проміжку часу, протягом якого страхувальник сплачує страхові внески.

Розглянемо відмінності у правовій еквівалентності юридичних термінів на прикладі україномовного Договору добровільного страхування наземного транспорту та англomовного Comprehensive vehicle insurance. У рамках порівняльного аналізу інтерес викликає україномовний термін «об'єкт страхування» та його англomовний відповідник *«insured object»*. Якщо звернутися до визначення цього терміну в україномовному Договорі добровільного страхування наземного транспорту, воно буде наступним: *«Об'єкт страхування – це майнові інтереси Страхувальника, що не суперечать чинному законодавству України, пов'язані з володінням, користуванням та розпорядженням застрахованим транспортним засобом та обладнанням на ньому»*. Визначення англomовного відповідника в аналогічному англomовному договорі страхування є наступне: *«Insured object is the normal-use vehicle indicated in the policy in the state of completeness it was in at the time of the first sale and the accessories installed on the vehicle after the first sale within the maximum limit of indemnity specified in the policy (Об'єкт страхування – це транспортний засіб, зазначений в договорі (полісі) страхування, який знаходиться у стані щоденного користування, і має комплектацію, встановлені елементи обладнання, як під час першого продажу транспортного засобу, з зазначеною гарантією максимального відшкодування збитків і звільнення від відповідальності)»*. Порівнюючи обсяг визначених параметричних якісних характеристик, можна зробити висновок, що англomовний термін визначає більше якісних характеристик (конкретизація технічного стану авто, яке підлягає страхуванню; вимога до наявності гарантії максимального відшкодування збитків; вимога до звільнення від

відповідальності) і відповідно має більш ширший зміст з точки зору права, ніж україномовний термін.

Розглянемо наступну термінологічну пару, а саме україномовний термін «страхова сума» та його англomовний відповідник «*sum insured*». Якщо звернутися до визначення цього терміну в україномовному Договорі добровільного страхування наземного транспорту, воно буде наступним: «*Страхова сума – максимальна грошова сума, в межах якої Страховик несе відповідальність за виконання своїх зобов'язань стосовно застрахованого транспортного засобу за Договором*». Визначення англomовного відповідника в аналогічному англomовному договорі страхування є наступне: «*Sum insured is the market value of the car immediately before the insured event (Страхова сума – це ринкова вартість автомобіля до настання страхового випадку)*». Дані терміни мають суттєву різницю у правовому змісті, оскільки підґрунтям для визначення україномовного терміну є сума, яка встановлюється за домовленістю між страховиком і страхувальником, а підґрунтям для визначення англomовного терміну є ринкова вартість авто, яке підлягає страхуванню.

Результати здійсненого аналізу дають підстави зробити висновок, що проблема правової еквівалентності української та англійської юридичної термінології документів страхової галузі є актуальною та заслуговує більш детального вивчення, оскільки правова розбіжність у тлумаченні юридичної термінології при укладенні договору страхування двома мовами може призвести до нерівноцінної юридичної еквівалентності та як наслідок до непорозуміння між сторонами та викликати ризик повного чи часткового звільнення від відповідальності однієї зі сторін.

3.2.3. Аспекти перекладу юридичної термінології договорів страхування з української на англійської мови

Переклад є одним із найпоширеніших причин поповнення термінологічної лексики. Власне переклад сприяє виникненню та розповсюдженню еквівалентів лексичних одиниць, які можуть запозичувати одразу декілька мов з одного джерела, або за рахунок послідовного запозичення у межах того чи іншого ланцюга мов [Білодід 1980, с. 111]. Не є виключенням і юридична термінологія.

Головна проблема перекладу юридичних термінів та термінологічних словосполучень – це їх багатозначність не тільки серед різних галузей науки, але й в межах юридичної галузі тексту [Драганчук 2017, с. 214]. Як вже було згадано у попередньому підрозділі, не менш важливою проблемою перекладу юридичної термінології, зокрема у договорах страхування становить собою правова нерівномірність юридичної термінології, оскільки вона функціонує в різних правових системах, може мати різний обсяг правових характеристик.

Переклад термінології юридичних текстів, зокрема договорів страхування потребує ретельного добору еквівалентних відповідників мови перекладу. Типові помилки перекладу, внаслідок яких може змінитися значення терміну, відбутися звуження чи розширення його застосування, роблять текст перекладу юридично невідповідним оригіналу. Як наслідок, використання тексту перекладу з помилками у правничій практиці може призвести до судових протиріч. Окрім того, помилки в перекладі можуть зруйнувати систему взаємопов'язаних документів та призвести до хибного застосування цілих галузей права, до правничої неповноти або безпідставного розширення сфери дії конкретного права, оскільки юридичні категорії, терміни та визначення конкретного документу знаходяться у складних зв'язках з визначеннями, термінами, категоріями інших документів або застосовуються в інших документах [Драганчук 2017, с. 215].

Аналізуючи специфіку перекладу юридичної термінології договорів страхування з української на англійську мову на прикладах Договору комплексного страхування подорожуючих, Договору добровільного страхування життя, Договору добровільного страхування подорожуючих за кордоном, Договору добровільного медичного страхування, Договору страхування на випадок захворювання на SARS CoV2 та їх перекладів на англійську мову, слід зазначити, що перекладачі найчастіше вдаються до наступних перекладацьких прийомів і трансформацій: транскрибування і транслітерація, калькування; перестановка; додавання; вилучення; перефразування.

Транскрибування і транслітерація – це відтворення слова мови оригіналу за допомогою звуків чи букв мови перекладу. Зазвичай при перекладі юридичної термінології договорів страхування використовується транскрибування зі збереженням елементів транслітерації. Наприклад: «*акцент* – *acceptance*»; «*аквізиція* – *acquisition*»; «*актуарій* – *actuarian*»; «*ануїтет* – *annuity*»; «*асистанс* – *assistance*»; «*бонус* – *bonus*»; «*бонус-малус* – *bonus-malus*».

Калькування – це заміна її складових, морфем чи слів їх лексичними відповідниками у мові перекладу. Сутність калькування полягає у створенні нового слова в мові перекладу, яке копіює структуру мовної одиниці оригіналу. Наприклад: «*застрахована подорож* – *insured travel*»; «*страхова подія* – *insured event*»; «*страховий випадок* – *insured accident*»; «*застрахована особа* – *insured person*»; «*страхова виплата* – *insurance payment*»; «*страховий тариф* – *insurance rate*»; «*загальні положення* – *general provisions*»; «*чинне законодавство* – *current legislation*»; «*права та обов'язки сторін* – *rights and duties of the parties*»; «*треті особи* – *third parties*»;

Перестановка – це зміна розташування мовних елементів у тексті перекладу у порівнянні з текстом оригіналу. Наприклад: «*страхування багажу* – *luggage insurance*»; «*страхова сума* – *sum insured*»; «*договір страхування* – *insurance contract*»; «*скасування договору* – *contract termination*»; «*страхування*

медичних витрат – *medical expenses insurance*»; «страхування цивільної відповідальності – *public liability insurance*»; «порядок укладення договору – *contract conclusion procedure*»; «відмова у страховій виплаті – *insurance payment refuse*»;

Додавання – це збільшення кількості слів чи словоформ при перекладі з метою розкриття змісту того, що виражено тексті оригіналу. Наприклад: «предмет страхування – *the subject of insurance*»; «вигодонабувач – *the insurance beneficiary*»; «умови – *terms and conditions*»; «гранична сума виплати – *the limit amount of indemnity*»; «країна перебування – *the country of stay*»; «страхувальник – *the policy holder*»; «період дії – *the term of validity*»; «причини відмовлення – *reasons for refusal*»;

Вилучення – це вилучення слів, які є семантично зайвими в мові перекладу і їх використання призводить до порушення мовних норм. Наприклад: «страхування фінансових ризиків, пов'язаних з відміною чи перериванням подорожі – *trip cancellation or interruption insurance*»; «припинення дії договору страхування – *termination of the contract*»; «порядок вирішення спорів – *settlement of disputes*»; «умови здійснення страхового відшкодування – *terms of insurance indemnity*»; «страхування від нещасного випадку – *accident insurance*; загальний порядок дії сторін – *actions of the parties*»; «умови припинення дії договору – *terms of termination of the agreement*».

Перефразування використовується з метою вираження змісту тексту оригіналу додатковими мовними засобами тексту перекладу, які стилістично поліпшують структуру тексту перекладу і точніше передають зміст тексту оригіналу. Наприклад: «страхове відшкодування збитків – *the insurer shall indemnify (reimburse) for the following cases*»; «дії страхувальника у разі настання страхового випадку – *in case of the insured accident, the insured person shall take the following actions*».

Проведений аналіз аспектів перекладу юридичної термінології договорів страхування дає підстави стверджувати, що для досягнення адекватності та еквівалентності в перекладі юридичної термінології договорів страхування,

перекладач змушений вдаватися до різних перекладацьких прийомів і трансформацій, а саме до транскрибування, транслітерації, калькування, перестановки, додавання, вилучення, перефразування. Сутність використання розглянутих у даній роботі прийомів перекладу юридичної термінології договорів страхування полягає в тому, що вони дають змогу досягнути максимальної зрозумілості тексту перекладу, використовувати текст перекладу як рівноцінний оригіналу з точки зору правничої практики документ.

ВИСНОВКИ

Існує багато визначень понять «термін» та «термінологія», які наводяться багатьма вченими. Але усі вчені погоджуються з тим, що в ідеалі термін повинен бути моносемантичним, позбавленим експресивності та коротким за обсягом. Але на практиці цього важко досягнути.

Періодизація розвитку юридичного термінознавства в Україні складається з п'яти етапів. На особливості формування субмови права вплинули внутрішньолінгвальні та екстралінгвальні чинники, що зумовили як загальні, так і специфічні риси розвитку української юридичної термінології.

До специфічних і водночас надзвичайно важливих обставин для розвитку української юридичної термінології відносимо тривалий історичний період взаємодії української і польської мов, які паралельно забезпечували правові системи Польсько-Литовської держави, зокрема в галузі публічного права, а отже, формували фонд спільних юридичних термінопонять.

В інші історичні періоди українська юридична терміносистема зазнавала впливу від інших мов – польська і російська мови здебільшого були мовами-посередниками для адаптації в українській юридичній субмові термінопонять системи європейського права, що спирається на римську традицію. Лінгвістична інтерпретація процесів, системно-структурних відношень і тенденцій розвитку української юридичної термінології визначається як необхідна і важлива складова частина наукового опрацювання державотворчих процесів і їх результатів, відбитих у мові права.

Оскільки українська юридична термінологія не є в повній мірі раціонально організованою, семіотично бездоганною системою, українське юридичне термінознавство зазнає проблеми упорядкування термінології. Останнє перш за все стосується законодавчої юридичної термінології. Відсутність стабільної єдиної відповідності (один термін-одне поняття), у тому числі висока частотність синонімії української юридичної термінології свідчить

про динаміку її розвитку і характерну для цього процесу розвитку невідповідність.

Упорядкування української юридичної термінології вимагає упорядкування термінологічної бази на основі попереднього аналізу понять, їх глибокої наукової розробки, класифікації і диференціації, точного визначення.

Провідними напрямками унормування української юридичної термінології є усунення російськомовних кальок, пропонування термінів власне українського походження.

Основним ресурсом більшості українських юридичних термінів є Конституція України та нормативні акти законодавства. Використовуючи їх, держава за допомогою органів влади користується мовою права та виражає свою волю: скасовує та видозмінює норми, встановлює нові правила поведінки, закріплює суспільні відносини. Юридичні термінологічні одиниці, що використовуються для найменування явищ правової галузі, становлять собою більшу частину юридичних текстів.

Українські юридичні терміни прийнято класифікувати за наступними ознаками: за вертикальними та горизонтальними принципами, за принципом вживаності, за формою виразу у праві, за належністю до галузей права, за способами термінотворення, за належністю юридичних термінів до структурної частини нормативно-правового акта, за синтаксичною структурою, за семантикою. Проте класифікація української юридичної термінології носить більш умовний характер, оскільки на практиці дуже важко провести чітку межу між термінологічними одиницями та підвести їх до конкретних класифікаційних основ.

Англійська юридична термінологія пройшла тривалий період розвитку. За свою історію англійська юридична терміносистема зазнала сильного впливу з боку інших мов. Через це її юридична терміносистема включає в себе велику кількість термінів іншомовного походження, переважно з латинської і французької мови. Через сильний вплив на англійську юридичну мову, переважно латини і французької мови, сучасній англійській юридичній

терміносистемі притаманне явище синонімії. Підґрунтям для цього стала лексика щонайменше трьох мов (староанглійської, латини, французької). Французька мова сприяла появі не лише великої кількості англійських юридичних термінів французького походження, а й мала вплив на граматику англійської мови. В межах англійської юридичної терміносистеми, це сприяло розташуванню прикметника після іменника в англійських термінах. Як в українській, так і в англійській юридичній терміносистемі явище синонімії ускладнює підготовку юридичних текстів.

Ядерна частина англійської юридичної терміносистеми не є тематично однорідною і являє собою широкий спектр термінів, які різняться за структурними, тематичними і семантичними параметрами. Умовно англійська юридична терміносистема поділяється на п'ять груп.

До першої з груп англійської юридичної терміносистеми належать термінологічні одиниці, які мають структурно-семантичні відповідники в інших мовах, що свідчить про їх інтернаціональний характер ужитку.

До другої з груп англійської юридичної терміносистеми відносять термінологічні одиниці, які використовуються виключно юристами, мають вузький спектр використання і залишаються невідомими звичайним носіям англійської мови.

До третьої з груп англійської юридичної терміносистеми відносять латинські термінологічні одиниці, які використовуються в юриспруденції англословних країн.

До четвертої з груп англійської юридичної терміносистеми відносять так звані «конституенти», які практично відносяться до загальнозживаної лексики, проте мають певне «тематичне забарвлення».

До п'ятої з груп або так званої периферійної зони англійської юридичної терміносистеми відносять термінологічні одиниці, які можуть однаково використовуватися звичайними носіями англійської мови і спеціалістами в області права вузького профілю.

Провідне місце в англійській юридичній терміносистемі, головним чином, в її периферійній зоні займають лексичні одиниці, які є відображенням етнокультурних понять в системі права. Вони називаються юридичними реаліями. На відміну від стандартної англійської юридичної термінології вони не мають відповідників в жодній мові світу.

Аналіз загальної характеристики договорів страхування з точки зору їх класифікації, дає підстави стверджувати, що вона має більш умовний характер, оскільки більшості договорів страхування різних видів притаманні принаймі декілька спільних класифікаційних ознак в залежності від умов їх укладання.

Структура типового договору страхування є здебільшого фіксованою і складається з декларативної частини; переліку визначень, які фігурують у договорі страхування; основних положень; переліку виключень; індосаменту або додаткової угоди.

Попри належність україномовних та англomовних договорів страхування до різних правових систем, де вони функціонують, а також попри лексико-граматичні відмінності української та англійської мови в цілому, україномовні та англomовні договори страхування мають більше спільних ніж відмінних лексико-граматичних характеристик. До спільних лексико-граматичних характеристик україномовних та англomовних договорів страхування відносяться наступні: узус великої кількості канцелярських кліше, консервативність лексики, складний синтаксис, вживання великої кількості модальних слів із розпорядчою семантикою, переважання вжитку дієслівних форм теперішнього часу, пасивного стану, вживання великої кількості складносурядних (єднальних, протиставних, зокрема розділових) і складнопідрядних (підрядно-з'ясувальних) речень. До відмінних лексико-граматичних характеристик україномовних та англomовних договорів страхування відносяться наступні: узус великої кількості герундіальних і інфінітивних оборотів, вживання майбутнього часу поряд з теперішнім. Більшість мовних відмінностей англomовних договорів страхування від україномовних є суто граматичними і більшість таких відмінностей зумовлена

відсутністю деяких граматичних категорій англійської мови в українській (герундій, інфінітивні звороти).

Аналіз специфіки перекладу українських договорів страхування на англійську мову дають підстави зробити висновок, що труднощі для перекладу документів страхової галузі становлять суттєві семіотичні обмеження для перекладача, наявність важких для розуміння і архаїчних кліше, культурологічна опосередкованість (суттєві відмінності між правовими системами мови оригіналу й перекладу), прагматичний статус текстів страхової галузі, заплутаність викладу інформації, питання застосування концепції юридичної еквівалентності, специфічні якісні характеристики таких документів.

Аналіз проблематики правової еквівалентності юридичної термінології у структурі українського та англійського договору страхування дає підстави зробити висновок, що проблема правової еквівалентності української та англійської юридичної термінології документів страхової галузі є актуальною та заслуговує більш детального вивчення, оскільки правова розбіжність у тлумаченні юридичної термінології при укладенні договору страхування двома мовами може призвести до нерівноцінної юридичної еквівалентності та як наслідок до непорозуміння між сторонами та викликати ризик повного чи часткового звільнення від відповідальності однієї зі сторін.

З метою досягнення адекватності та еквівалентності в перекладі юридичної термінології договорів страхування, перекладач змушений вдаватися до різних перекладацьких прийомів і трансформацій, а саме до транскрибування, транслітерації, калькування, перестановки, додавання, вилучення, перефразування. Використання даних прийомів перекладу юридичної термінології договорів страхування дає змогу досягнути максимальної зрозумілості тексту перекладу, використовувати текст перекладу як рівноцінний оригіналу з точки зору правничої практики документ.

SUMMARY

There are many conceptual definitions of the term and the terminology, which many scholars have cited. Yet all scholars agree that the term should ideally be monosemantic, non-expressive and limited in length. However, such an idea is difficult to implement in practice.

The development of legal terminology in Ukraine comprises five stages. The specific conditions of the Ukrainian legal sublanguage evolution were influenced by intralingual and extralingual factors that determined both common and distinctive characteristics of the Ukrainian legal terminology formation.

Among the specific and yet extremely important conditions for the formation of Ukrainian legal terminology we refer to the long historical period of the interaction between Ukrainian and Polish languages, which concurrently served the legal systems of the Grand Duchy of Lithuania, notably in the field of the public law, and consequently formed a foundation of the common legal terminology.

During other historical periods, the Ukrainian legal terminology system was influenced by a number of foreign languages – mostly Polish and Russian were the intermediary languages used to adapt terminological concepts of the European legal system based on the Roman tradition in the Ukrainian legal sublanguage. The linguistic interpretation of the processes, the system-structural relations and the trends of Ukrainian legal terminology is regarded as a necessary and important part of the scientific study of the processes and their results, which are reflected in the language of the law.

Since the Ukrainian legal terminology is not perfectly well-organized, semiotically flawless system, the Ukrainian legal terminology suffers from the problem of terminological consistency. This applies, primarily, to the legislative legal terminology. The lack of a stable mutual equivalence (one term – one concept), including the high frequency of synonymy of the Ukrainian legal terminology is an evidence of the dynamics of its evolution and the disordered nature peculiar to this process of evolution.

The compilation of the Ukrainian legal terminology involves the elaboration of terminological framework based on a preliminary analysis of the concepts, their profound scientific research, classification and differentiation, as well as precise definition.

The leading tendencies in the standardisation of the Ukrainian legal terminology are the elimination of Russian loan words and the promotion of the terms of native Ukrainian origin.

The main source of the most Ukrainian legal terms is the Ukrainian Constitution and legislative acts. The state uses these terms through authorities as a language of the law and manifests its will: abolishes and modifies norms, establishes new rules of conduct and reinforces social relations. The legal terminological units that are used to name the phenomena of the legal industry, constitute a greater part of the legal texts.

The Ukrainian legal terms are commonly classified according to the following criteria: vertical and horizontal principles, by the principle of use in law, by the form of expression in law, by the affiliation to the legal industries, by the methods of terminological formation, by the structural association of legal terms in the regulatory act, by syntactic structure, by semantics. Nonetheless, the classification of Ukrainian legal terminology is more indicative, since there is a great difficulty in practice to draw a clear distinction between the terminological units and to attribute them to specific classification principles.

The English legal terminology underwent a long period of evolution. Throughout its history, the English legal system has been strongly influenced by other foreign languages. Therefore, the English legal system includes a large number of terms of other languages' origin, mainly from Latin and French. Due to the strong influence of Latin and French on the English legal language, the present-day English legal system is heavily dependent on the phenomenon of synonymy. The lexicons of three languages (Old English, Latin, French) have become the source for this. The French language contributed not only to the emergence of a large number of English legal terms of French origin, but had also an impact on the grammar of the English

language. Throughout the English legal terminological system, the adjective was placed after the nominative in English terms. In both the Ukrainian and English legal terminological system, the phenomenon of synonymy impedes the drafting of the legal texts.

The core of the English legal terminology is not thematically homogeneous and constitutes a wide range of terms which differ in their structural, thematic and semantic parameters. The English legal terminology system is conditionally subdivided into five groups.

The first group of the English legal terminological system includes terminological units that have structural-semantic equivalents in other languages, which indicates their international nature of use.

The second group of the English legal terminological system includes terminological units that are used solely by the lawyers, have a very limited range of use and remain unknown to the regular native speakers of the English language.

The third group of the English legal terminological system includes Latin terminological units that are used in jurisprudence of the English-speaking countries.

The fourth group of the English legal terminological system includes the so-called «constituents», which practically belong to the common vocabulary, but have a certain «thematic shade».

The fifth group or the so-called periphery zone of the English legal terminological system includes terminological units that can be uniformly used by the regular native speakers of the English language and the specialists in the field of law with a narrow specialization.

The leading role in the English legal terminological system, mainly in its periphery zone, is firmly held by lexical units reflecting ethno-cultural concepts in the legal system. They are called legal culture-specific elements. Unlike the standard English legal terminology, they have no equivalents in any other language of the world.

The analysis of the general description of insurance contracts in terms of their classification makes it evident that it is of a more conditional nature, since most

insurance contracts of the various types share at least a few common classification features depending on the terms of their conclusion.

The structure of a standard insurance contract is mostly fixed and consists of a declaratory part; a list of definitions used in the insurance contract; main clauses; a list of exceptions; an endorsement or a supplementary agreement.

Notwithstanding the different legal systems in which Ukrainian- and English-language insurance contracts operate and regardless of lexico-grammatical differences between the Ukrainian and the English languages in general, Ukrainian- and English-language insurance contracts have more common than distinct lexico-grammatical attributes. The common lexical and grammatical characteristics of Ukrainian- and English-language insurance contracts are represented as follows: the use of a large number of clichés, conservative vocabulary, complex syntax, the use of a large number of modal words with instructional semantics, the use of the passive voice, the use of a high number of compound (copulative coordination, adversative coordination, disjunctive coordination) and complex (adverbial clause of condition) sentences. The distinctive lexico-grammatical characteristics of the Ukrainian- and English-language insurance contracts include the following: the use of a large number of gerundial and infinitive expressions, the use of the future tense forms within the present tense forms. Most of the language differences between the English- and the Ukrainian-language insurance contracts are purely grammatical and most of these differences are due to the absence of certain grammatical categories of the English language in the Ukrainian language (gerunds, infinitives).

The analysis of the translation features of Ukrainian insurance contracts into English give reason to conclude that the difficulties for the translation of documents of the insurance industry constitute significant semiotic limitations for the translator, the existence of difficult to understand and archaic clichés, the cultural mediation (significant differences between the legal systems of the source and the target language) pragmatic status of the texts of the insurance industry, the complexity of the presentation of information, the problem of implementing the concept of legal equivalence, the specific nature of these documents.

The analysis of the problem of legal equivalence in the structure of the Ukrainian- and English-language insurance contract leads to the conclusion that the problem of legal equivalence of the Ukrainian and English legal terminology of the documents of the insurance industry is topical and deserves more detailed study, since the legal differences in the interpretation of legal terminology at the conclusion of the insurance contract composed in two languages can lead to unequal legal equivalence and, consequently, to misunderstandings between the parties involved and cause a risk of partial or complete liability release.

In order to reach adequacy and equivalence in the translation of legal terminology of insurance contracts, the translator has to resort to various translation techniques and transformations, namely transcribing, transliteration, loan translation, transposition, addition, elimination, paraphrasing. The use of these techniques to translate legal terminology of insurance contracts makes it possible to reach maximum comprehensibility of the target language text and to use this one as an equivalent document to the one, composed in the source language in terms of legal practice.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алимов В. В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации. М. : Едиториал УРСС, 2005. 160 с.
2. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка : учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. М. : Высшая школа, 1986. 376 с.
3. Артикуца Н. В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць. Вип. 6. К. : КНЕУ, 2005. С. 84–89.
4. Артикуца Н. В. Правнича лінгвістика. К. : Стилос, 2001. 228 с.
5. Архипов А. П. Страхування: підруч. [серія для бакалаврів; 2-е вид.]. М. : КноРус, 2016. 448 с.
6. Бабенко В. Г. Страхування фінансових ризиків як механізм надання гарантій суб`єктам підприємницької діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : [спец.] 08.00.08 «Гроші, фінанси та кредит» / ДВНЗ «УАБС НБУ». Суми, 2007. 21 с.
7. Базилевич В. Д., Базилевич К. С. Страхова справа. К. : Товариство «Знання», КОО, 2002. 203 с.
8. Березин Ф. М., Головин Б. Н. Общее языкознание. М. : Просвещение, 1979. 416 с.
9. Білодід І. К. Інтернаціональні елементи в лексиці і термінології. Харків : Вища школа, 1980. 208 с.
10. Вербенець М. Комісія з юридичної термінології слов'янських мов 1849 року в історії становлення українського термінознавства // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. Вип. VII. К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. С. 64–76.
11. Вербенець М. Розвиток юридичної термінології періоду становлення НТШ: українсько-польські паралелі. // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. Вип. VIII. К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. С. 90–99.

12. Вербенець М. Принципи творення сучасного двомовного словника юридичної термінології // Вісник Міжнародного слов'янського університету: Серія «Філологічні науки». Харків, 2003. Т. 6, № 3. С. 5–7.

13. Винокур Н. А. Внутрішня форма і вмотивованість термінів // Історія, стан і перспективи розбудови української термінології. К. : Наука, 1992. С. 57–65.

14. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. М. : Международные отношения, 1980. 342 с.

15. Вовчак О. Д. Страхування: Навчальний посібник. 3-тє видання, стереотипне. Львів : Новий світ-2000, 2006. 480 с.

16. ВР України, Податковий кодекс України від 02.12.2010 N 2755-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 21.09.2021).

17. Глушко М. М. Функциональный стиль общественного языка и методы его исследования. М. : 1974. 198 с.

18. Гумовська І. М. Англійська юридична термінологія в економічних текстах: генезис, дериваційні та семантико-функціональні аспекти : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : [спец.] 10.02.04. «Германські мови» / ЛНУ ім. Івана Франка. Львів, 2000. 19 с.

19. Драганчук К. В. Переклад термінологічної лексики в юридичних текстах // Молодий вчений. 2017. № 11. С. 214-218.

20. Завадько Е. Г. Засади вироблення української термінології // Тези I Міжнародн. наук. конф. (м. Львів, 22–25 вересня 1992). Львів, 1992. С. 22–25.

21. Закон України про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів п. 1.3. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (дата звернення: 05.10.2021).

22. Закон України про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів п. 1.4. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (дата звернення: 05.10.2021).

23. Закон України про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів п. 1.5. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (дата звернення: 05.10.2021).

24. Закон України про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів п. 1.6. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (дата звернення: 05.10.2021).

25. Закон України про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів п. 1.7. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (дата звернення: 06.10.2021).

26. Закон України про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів п. 1.8. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (дата звернення: 06.10.2021).

27. Закон України про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів п. 1.9. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (дата звернення: 06.10.2021).

28. Закон України про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів п. 1.10. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (дата звернення: 07.10.2021).

29. Закон України про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів п. 1.12. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1961-15#Text> (дата звернення: 07.10.2021).

30. Закон України про страхування від 1996, № 18, ст. 78. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 24.10.2021).

31. Ивакина Н. Н. Профессиональная речь юриста. М. : Норма, 2011. 447 с.

32. Коваль О. Е. Юридична термінологія в сучасній англійській мові: походження та вживання // Молодий вчений. 2018. № 5 (57). С. 479–483.

33. Комиссаров В. Н. Теория перевода [лингвистические аспекты] : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.]. М. : Высш. шк., 1990. 253 с.

34. Ключко М. Джерела походження та способи творення юридичних термінів України // Вісник. 2009. № 4 (59). С. 223-231.

35. Крылов А. И. Языковые единицы и контекст. Л. : ЛГПИ, 1973. 280 с.

36. Крупнов В. М. Пособие по общественно-политической и официально-деловой лексике. М. : Высшая школа, 1984. 232 с.

37. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. [4-е изд., испр. и доп.]. М. : Либроком, 2009. 256 с.

38. Любченко М. І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. [спец.] 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого», Харків, 2012. 20 с

39. Милославская Д. И. Типовые трудности семантической интерпретации юридического текста // Юрислингвистика-2: русский язык в его естественном и юридическом бытии : [межвузовский сборник научных трудов] / [под ред. Н. Д. Голева]. Барнаул : АГУ, 2000. 257 с.

40. Миньяр-Белоручев Р. К. Теория и методы перевода. М. : Московский лицей, 1996. 302 с.

41. Мова української юриспруденції : навч. посіб. / В. М. Пивоваров, О. М. Єрахторіна, О. А. Лисенко. Харків : Право, 2020. 330 с.

42. Пиголкин А. С., Чернобель Г. Т. Язык закона. М. : Юридическая литература, 1990. 192 с.

43. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 вересня 2017 року, № 676 «Порядок і правила здійснення обов'язкового авіаційного страхування цивільної авіації». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/676-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.10.2021).

44. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2002 року, № 733 «Порядок і правила проведення обов'язкового страхування відповідальності суб'єктів перевезення небезпечних вантажів на випадок настання негативних наслідків під час перевезення небезпечних вантажів». URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.11.2021).

45. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року, № 1000 «Порядок і правила проведення обов'язкового страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000-2002-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.11.2021).

46. Проценко Г. П. Правнича лінгвістика: навч. посіб. / [за заг. ред. С. М. Гусарова]. К. : А.В. Паливода, 2010. 312 с.

47. Пумпянский А. Л. Введение в практику перевода научной и технической литературы на английский язык. М. : Наука, 1964. 608 с.

48. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология. М. : Наука, 1959. 273 с.

49. Семенюк Ю. А. Основи теорії мовної комунікації. К : інЮра, 2009. 276 с.

50. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.

51. Страхові послуги: навч. посібник / Д. І. Дема, О. М. Віленчук, І. В. Дем'янюк ; [за заг. ред. Д. І. Деми]. [3-тє вид., стереотипне]. К. : Алерта, 2017. 526 с.

52. Суперанская А. В., Подольская Н. В., Васильева Н. В. Общая терминология. Вопросы теории. М. : Наука, 1989. 243 с.

53. Томсон Г. В. Курс юридического перевода. Гражданское и торговое право. Немецкий язык : [учеб. пособие]. М. : МГИМО, 2010. 172 с.

54. Уфимцева А. А. Типы словесных знаков. М. : Наука, 1974. 206 с.

55. Фисун В. І., Ярова Г. М. Страхування : [навч. посіб.]. К. : Центр учбової літератури, 2011. 232 с.

56. Хижняк С. П. Юридическая терминология: формирование и состав. Саратов : Изд-во Саратов. гос. ун-та, 1997. 354 с.

57. Швейцер А. Д. Перевод в контексте культурной традиции. Литературный язык и культурная традиция. М. : Всероссийский центр переводов, 1994. 250 с.

58. Яворська Т. В. Страхові послуги : [навч. посіб.]. К. : Знання, 2008. 350 с.

59. Яцишин Н. П. Юридична термінологія як об'єкт мовознавчих досліджень // Термінознавство. [науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки]. 2011. № 6. С. 219–222.

60. Baker, J. H. An Introduction to English Legal History. [3rd ed.]. London : Butterworths. 1990. 650 p.

61. Baker M. In Other Words / [A Coursebook on Translation]. London : Routledge, 1992. 317 p.

62. Berry R. Terminology in English Language Teaching: Nature and Use // Linguistic Insights: Studies in Language and Communication. Peter Lang AG, 2010.V. 93. P. 175–250.

63. Bryan A. A. Dictionary of Modern Legal Usage. Garner : Oxford University Press, 2004. 953 p.

64. Bussmann H., Kazzazi K., Trauth G. Routledge Dictionary of Language and Linguistics. London : Routledge, 1996. 560 p.

65. Butt P. Modern Legal Drafting : A Guide to Using Clearer Language. Oakleigh : Cambridge University Press, 2001. 274 p.

66. Garner B. A. The Elements of Legal Style. / [second Edition]. Oxford : Oxford University Press, 2002. 288 p.

67. Garzone G. Performativity and Legal Language. М. : Bocconi University, 1996. 14 p.

68. Giannoni D. S. Researching Language and the Law : Textual Features and Translation Issues. Bern : Peter Lang AG, International Academic Publishers, 2010. 278 p.

69. Gotti M. Specialized languages. Linguistic Characteristics and Pragmatic Criteria. Firenze : La Nuova Italia, 1991. 214 p.
70. Haigh R. Legal English. London : Cavendish Publishing Limited, 2004. 325 p.
71. Hatim B., Mason I. The Translator as Communicator. London : Routledge, 1997. 256 p.
72. Melinkoff D. The Language of the Law. Eugene : Wipf & Stock Publishers, 2004. 540 p.
73. Reminska Yu. Yu. Theoretical Frameworks for the Legal Terminology // Scientific Journal of the Lviv State University of Life Safety / [Philological Periodical of Lviv]. 2018. No 3. P. 21–214.
74. Schneiderova A. Historical Background to English Legal Language // Journal of Modern Science. 2018. T. 2, № 37. P. 117–126.
75. Simpson A. W. B. The Common Law and Legal Theory // Oxford Essays in Jurisprudence. Oxford : Clarendon Press, 1973. P. 182–240.
76. Tiersma P. M. Legal Language. Chicago : University of Chicago Press, 1999. 328 p.
77. Veretina–Chiriac I. Characteristics and Features of English Legal Vocabulary // Lingvistică și Literatură. [Seria Științe umanistice]. Moldova : Universitatea De Stat Din Moldova. 2012. P. 103–107.

СПИСОК ЕМПІРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

78. Договір добровільного страхування життя. URL : <https://inlnk.ru/V9eBy> (дата звернення: 11.10.2021).
79. Договір добровільного страхування життя. URL : https://gli.com.ua/wp-content/uploads/2019/09/Dogov-BRSM_Paket-3.pdf (дата звернення: 13.10.2021).
80. Договір добровільного страхування майна. URL : <https://arsenal-ic.ua/uploads/0/1089.pdf> (дата звернення: 19.10.2021).

81. Договір добровільного страхування наземного транспорту (КАСКО). URL : <https://advokatonline.org.ua/dohovir-strahuvannya-kasko/> (дата звернення: 17.10.2021).

82. Договір добровільного страхування подорожуючих за кордоном. URL : <https://inlnk.ru/05p81> (дата звернення: 10.10.2021).

83. Договір комплексного страхування подорожуючих. URL : https://eurotravelins.com.ua/upload/products/production/erv/contract/km/contract_km_ua.pdf (дата звернення: 12.10.2021).

84. Договір страхування майна. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0086697-00#Text> (дата звернення: 16.10.2021).

85. Договір страхування на випадок захворювання на SARS-CoV2 – англійська версія. URL :

<https://alfagarant.com/Media/files/documents/1e3d236ccc70b6e3c7731fa917adf7cb.pdf> (дата звернення: 19.10.2021).

86. Договір страхування на випадок захворювання на SARS-CoV2 – українська версія. URL : <https://alfagarant.com/Media/files/documents/e3515063be0e6083927bd0b587357da6.pdf> (дата звернення: 19.10.2021).

87. Закон України «Про судоустрій і статус суддів». URL : <https://court.gov.ua/8567422222/ZZZZZZZZ10> (дата звернення: 11.10.2021).

88. Заява про розірвання договору купівлі-продажу. URL : <https://www.slideshare.net/ssuser09b24d/ss-69480408> (дата звернення: 15.11.2021)

89. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 09.10.2021).

90. Конституція України. URL : <https://inlnk.ru/68M9Q> (дата звернення: 19.10.2021).

91. Кримінальний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 18.10.2021).

92. Типовий договір обов'язкового страхування відповідальності організацій, що надають послуги з аеронавігаційного обслуговування, за шкоду, заподіяну третім особам. URL : <https://inlnk.ru/3Z69w> (дата звернення: 15.10.2021).

93. Цивільний кодекс України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 28.09.2021).

94. Affidavit of Disclosure of No Relationship. URL : <https://studylib.net/doc/8920216/notary-public-affiant-further-sayeth-none> (дата звернення: 15.10.2021).

95. Agreement pertaining to a split dollar life insurance arrangement. URL : <https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/723594/000119312504050083/dex10a.htm> (дата звернення: 12.10.2021).

96. Appeals from the Superior Court of the District of Columbia. URL : <https://www.dccourts.gov/sites/default/files/pdf-opinions/97CV193X.PDF> (дата звернення: 18.10.2021).

97. Comprehensive vehicle insurance. URL : https://www.pzu.ee/wpcontent/uploads/2018/01/Kaskokindlustuse_tingimused_ENG_A300_2017.pdf (дата звернення: 20.10.2021).

98. Full Legal Complaint for John Doe v. Twitter Case 3:21. URL : <https://endsexualexploitation.org/download/full-legal-complaint-for-john-doe-v-twitter-january-2021/> (дата звернення: 10.10.2021).

99. Insurance products distribution agreement. URL : <https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/836249/000119312509090134/dex99c11.htm> (дата звернення: 13.10.2021).

100. Interchange agreement between Norfolk Southern Railway Company and Piedmont and Northern Railway LLC. URL : <https://connect.ncdot.gov/business/Purchasing/IPS/Answer%2018.pdf> (дата звернення: 16.10.2021).

101. Life insurance contract. URL :
<https://www.empire.ca/sites/default/files/2021-02/Sample-Contract-Solution-10-JFTD-EN-web.pdf> (дата звернення: 13.10.2021).
102. NOTES Civil Procedure 2CIP301-K. URL :
<https://www.scribd.com/document/474345655/CIP3701-Notes> (дата звернення: 15.10.2021).
103. Second Lien Guarantor Consent and Reaffirmation. URL :
[https://www.sanderson.com/hubfs/Stingray%20__%20Guarantor%20Consent%20and%20Reaffirmation%20\(Second%20Lien\)%20%5BEXECUTED%5D.pdf](https://www.sanderson.com/hubfs/Stingray%20__%20Guarantor%20Consent%20and%20Reaffirmation%20(Second%20Lien)%20%5BEXECUTED%5D.pdf) (дата звернення: 17.10.2021).
104. Separation Financial Agreement for a De facto couple. URL :
<https://financialagreements.com.au/defacto/de-facto-separation.html> (дата звернення: 11.10.2021).

ДОДАТКИ

Додаток А

Українсько-англійський глосарій найбільш вживаних термінів
страхової галузі

№ з/п	Укр. Термін	Англ. еквівалент
1.	Акцепт	acceptance
2.	абандон	abandonment
3.	аварійний комісар	average adjuster
4.	аварійний сертифікат	survey-report
5.	аверсія ризику	averse of risk
6.	аквізиція	acquisition
7.	активи страховика	insurer's assets
8.	актуарій	actuary
9.	андеррайтер	underwriter
10.	ануїтет	annuity
11.	асистанс	assistance
12.	біндер	binder
13.	бонус	bonus
14.	бонус-малус	bonus-malus
15.	бордеро	bordereau
16.	брутто-премія	gross premium
17.	брутто-ставка	gross rate
18.	валове утримання	gross line
19.	взаємне страхування	mutual insurance
20.	вигодонабувач	beneficiary
21.	викупна вартість	cash surrender value
22.	вина страхувальника	insured's fault
23.	відкритий ковер	open cover
24.	відмова у страховій виплаті	refusal in insurance indemnity
25.	відновлення страхування	renewal of insurance contract
26.	генеральний поліс	general policy
27.	гранична сума страхової виплати	limit amount of indemnity
28.	гудвілл	goodwill
29.	депо премій	premium deposit
30.	дисклоуз	disclose
31.	дисконт	discount
32.	диспаша	claims adjustment
33.	добровільне страхування	voluntary insurance
34.	договір страхування	insurance contract
35.	додаткова комісія	additional commission
36.	додаткова премія	additional premium
37.	ексцедент	surplus

38.	ексцедент збитку	excess of loss
39.	ексцедент суми	excess of sum
40.	загальний порядок дії сторін	actions of the parties
41.	запас платоспроможності	solvency margin
42.	зароблена премія	earned premium
43.	застрахована особа	insured
44.	застрахована подорож	insured travel
45.	заявник	proposer
46.	збитковість страхової суми	loss ratio of sum insured
47.	змішане страхування життя	combined personal insurance
48.	квота у страхуванні	quota in insurance
49.	квотне перестраховування	quota share reinsurance
50.	кептивні страхові компанії	captive insurance company
51.	кінцевий термін дії полісу	expiry date
52.	клаузула	clause
53.	колективне страхування життя	collective life insurance
54.	котирування	quotation
55.	кумуляція	cumulation
56.	ліквідація збитків	settlement of losses
57.	ліквідність	liquidity
58.	лінія ексцедента	surplus line
59.	локалізація	localisation
60.	майнове страхування	property insurance
61.	максимально можливий збиток	possible maximum loss
62.	медичне страхування	medical insurance
63.	надзвичайна ситуація	extraordinary event
64.	незароблена премія	unearned premium
65.	непропорційне перестраховування	non-proportional reinsurance
66.	нетто-премія	net premium
67.	нетто-ставка	net rate
68.	нещасний випадок	accident
69.	нормативний запас платоспроможності	normative solvency margin
70.	носій ризику	risk carrier
71.	нотис	notice or letter of cancellation
72.	об'єкт страхування	object of insurance
73.	обов'язкове страхування	compulsory insurance
74.	особисте страхування	personal insurance
75.	оферент	offerer
76.	оферта	offer
77.	перестраховик	reinsurer
78.	перестраховування	reinsurance
79.	подвійне страхування	double insurance
80.	портфель відповідальності	portfolio of liability
81.	правила страхування	terms and conditions of insurance
82.	предмет страхування	subject matter of insurance
83.	прибуток від страхових операцій	underwriting profit

84.	припинення дії договору страхування	termination of the contract
85.	припинення дії полісу	suspension of cover
86.	продлонгація страхування життя	prolongation of life insurance
87.	пропорційне перестраховування	proportional reinsurance
88.	регрес	regress
89.	резерв незароблених премій	unearned premium reserve
90.	резерви збитків	claims reserve
91.	рентабельність страхових операцій	profitability of insurance transaction
92.	ризикова премія	risk premium
93.	страхова виплата	insurance indemnity
94.	страхова гарантія	insurance guarantee
95.	страхова декларація	insurance declaration
96.	страхова подія	insured event
97.	страхова статистика	insurance statistics
98.	страхова сума	insured sum
99.	страхове право	insurance law
100.	страхове свідоцтво	insurance certificate
101.	страховий брокер	insurance broker
102.	страховий внесок	insurance payment
103.	страховий інтерес	insurable interest
104.	страховий портфель	insurance portfolio
105.	страховий тариф	insurance rate
106.	страхувальник	insurant
107.	страхування багажу	luggage insurance
108.	страхування від нещасного випадку	accident insurance
109.	страхування медичних витрат	medical expenses insurance
110.	страхування цивільної відповідальності	public liability insurance
111.	тантьєма	profit commission
112.	тендерне застереження	tender clause
113.	транспортне страхування	transport insurance
114.	третя сторона	third party
115.	умови здійснення страхового відшкодування	terms of insurance indemnity
116.	утримання власне	retention
117.	факультативне перестраховування	facultative reinsurance
118.	форми страхування	forms of insurance
119.	форс-мажор	force majeure
120.	франшиза	deductible
121.	фронтингова компанія	fronting company
122.	функції страхування	functions of insurance
123.	хеджування	hedging
124.	холдинг	holding company
125.	цедент	cedent
126.	цесія	cession
127.	цесюнер	cessionary

128.	частковий збиток	partial loss
129.	частота страхових випадків	loss frequency
130.	чистий коносамент	clean bill of lading
131.	шедула	schedule
132.	шомаж	shomage
133.	юридичні витрати	legal expenses
134.	юрисдикція	jurisdiction